

Simen André Knutssøn

Kvantitative og kvalitative tilnærminger til helhetlig samfunnsdokumentasjon

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Jon Olav Hove

Mai 2019

Simen André Knutssøn

Kvantitative og kvalitative tilnærminger til helhetlig samfunnsdokumentasjon

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Jon Olav Hove
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Forord:

En av de mest givende tingene med studieretningen Kulturminneforvaltning ved NTNU er den enorme tverrfagligheten og bredden denne fagkretsen åpner for oss som studenter. Selv om vi er relativt fastlåst i det samme studieløpet får vi muligheter gjennom praksis til å spesialisere oss bredt. Til bacheloroppgaven min skrev jeg om aktivisering og deltakelse i museer, og nå har jeg fått muligheten til å gå en helt annen retning med masteroppgaven samtidig som jeg holder meg innenfor samme fagfelt. Resultatet av dette er at jeg har opplevd hele studietiden min, alt som ledet til at jeg kunne sette meg ned for å skrive denne oppgaven har vært veldig givende. Å kunne arbeide tverrfaglig har alltid vært noe som har passet meg utmerket, da jeg aldri har klart å holde meg til et enkelt tema, men alltid har måttet utvide horisonten min for å klare å holde interessen. Kulturminneforvaltningen og arkivene gir meg muligheten til å være slik, og samtidig få muligheten til å gjøre noe samfunnsnyttig.

Nå på slutten føler jeg at det ikke er mangel på personer jeg burde takke for hjelpen underveis i denne oppgaven. Til å starte med veilederen min Jon Olav Hove som har tatt seg tid til å lese gjennom langt flere utkast til denne oppgaven enn han hadde trengt, og kom med konstruktive tilbakemeldinger og anbefalinger til hvert bidrag. De ansatte ved statsarkivet i Trondheim som tok imot meg under praksisperioden min, veiledet meg gjennom ordnings og registreringsarbeidet jeg holdt meg opptatt med de åtte ukene. Blant dem fortjener Atle Brandsar som fungerte som veileder for meg i praksisperioden, og som har vært behjelpelig med raske og gode svar på spørsmål i etterkant, en særlig takk. Videre vil jeg takke de ansatte i IKA Trøndelag og de andre institusjonene som bidro med å sende meg data fra den uferdige regionale bevaringsplanen for Trøndelag, slik at jeg kunne bruke disse som en del av sammenligningsgrunnlaget i oppgaven. Til sist vil jeg takke for all annen støtte fra familie og venner. De jeg har tatt med meg inn i studietiden og de jeg har fått i løpet av de siste fem årene. Det er fellesskapet rundt institusjoner som NTNU som gjør dem så spesielle.

Trondheim, 14. mai 2019

Innholdsfortegnelse:

Kapittel 1: Innledning	1
Delkapittel 1.1: Introduksjon av Tema	1
Delkapittel 1.2: Problemstilling og struktur	3
Delkapittel 1.3: Metode og teorigrunnlag	5
Delkapittel 1.4: Arkivbegrepet	8
Kapittel 2: Hva er privatarkiv	10
Delkapittel 2.1: Introduksjon til arkivene og deres samfunnsoppdrag	10
Delkapittel 2.2: Juridiske virkemidler tilknyttet privatarkiv	14
Delkapittel 2.3: Arkivplikt og tilvekst av privatarkivbestand	18
Delkapittel 2.4: Forvaltningens utfordringer i privatarkivarbeidet	21
Delkapittel 2.5: Kapittelkonklusjon	26
Kapittel 3: Teori for en helhetlig samfunnsdokumentasjon	27
Delkapittel 3.1: Bakgrunn for privatarkivsatsningen	27
Delkapittel 3.2: Stortingsmelding nr. 7 (2012-2013) Arkiv. «Arkivmeldingen»	29
Delkapittel 3.3: SAMDOK – en helhetlig samfunnshukommelse.	31
Delkapittel 3.4: kapittelkonklusjon	34
Kapittel 4: Praksis for en helhetlig samfunnsdokumentasjon	35
Delkapittel 4.1: Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020.	35
Delkapittel 4.2: Revidert strategi for privatarkiv i Norge 2019 – 2023.	39
Delkapittel 4.3: Hvordan bevaringsplaner passer inn i Privatarkivstrategien	40
Delkapittel 4.4: Bestandsanalyser og Privatarkivkategorier	41
Delkapittel 4.5: Samfunnsanalyser og dekningsgrad som ledd i koordineringsarbeid	45
Delkapittel 4.6: Kapittelkonklusjon	48
Kapittel 5: Fra Kalvskinn til Datasjø	50
Delkapittel 5.1: Om mandat og innhold i NOU 2019:09	50
Delkapittel 5.2: forslag til ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver	51
Delkapittel 5.3: Bidrag fra ny arkivlov til Helhetlig samfunndokumentasjon	55
Delkapittel 5.4: Kapittelkonklusjon	56
Kapittel 6: Konklusjon	57
Delkapittel 6.1 Oppsummering av oppgaven og konklusjon	57
Litteraturliste:	61
Vedlegg 1: Forslag til ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver – kapittel VI og VII	64

Figuroversikt:

Figur 1: Institusjonell fordeling av privatarkiv	20
Figur 2: De 25 største privatarkivinstitusjonene	21
Figur 3: Økning i privatarkivandel over tid	23
Figur 4: Kvantitative og kvalitative tilnærmer for helhetlig samfunnsdokumentasjon	36
Figur 5: Kategorier brukt i bestandsanalyser	42
Figur 6: Privatarkiv fra politiske parti i bestanden fra Telemark	47

Kapittel 1: Innledning

Delkapittel 1.1: Introduksjon av tema.

Bakgrunnen for arbeidet med denne masteroppgaven kommer fra mine erfaringer fra høsten 2018 da jeg var heldig nok til å få lov til å bruke to fulle måneder til å jobbe for Statsarkivet i Trondheim, utsendt som praktikant fra Institutt for historiske studier ved NTNU. Min primære arbeidsoppgave i denne perioden var å ordne bedriftsarkivet til E.C. Dahls bryggerier, som ble avlevert til Statsarkivet i Trondheim i 2015 og som rommet omtrent 70 hyllemeter i uordnet stand. Som en del av det noe omfattende arbeidet å ta for seg dette arkivet fikk jeg i oppgave å sette meg inn i relevante lovverk, politiske prioriteringer, digitale systemer og databaser som inneholdt nødvendig kunnskap. Etterhvert som jeg leste meg opp på dette materialet utviklet jeg en fascinasjon for hvordan det norske arkivverket har valgt å håndtere privatarkiv-bevaringen i landet, og hvilke muligheter og begrensninger som ligger i strategiene og prioriteringene som er gjort.

Arkivet fra E.C. Dahls bryggerier var en utrolig spennende og innholdsrik kunnskapsbase å forholde seg til. Arkivet inneholdt en blanding av flere titalls hyllemeter med løse dokumenter, enorme protokollbøker, og ringpermer som måtte identifiseres og ordnes etter norsk arkivstandard (NOARK). Videre ble materialet registrert i arkivverkets database ASTA, slik at det som ikke blir klausulert kan bli gjort tilgjengelig for besøkende på arkivsenteret i Trondheim. Siste dagen jeg var utplassert i praksis hos Statsarkivet møtte jeg og en representant fra statsarkivet noen fra E.C. Dahls, som kunne fortelle at de satt på ytterligere 50 hyllemeter med materiale, som ikke hadde blitt levert i forrige runde. Blant materialet i denne delen av arkivet var blant annet arkivnøkkelen, som ville vært til stor hjelp med ordningsarbeidet opp til dette punktet dersom den hadde vært tilgjengelig.

Noe av årsaken til at E.C. Dahls-arkivet har vært Statsarkivet i hende siden 2015 uten at det har blitt ordnet før nå er at privatarkiv-bevaring sjeldent prioriteres, og derfor ofte ender opp som overskuddsarbeid. Videre er det enn så lenge ikke noe juridisk grunnlag som pålegger private aktører å avlevere dette materialet, og det er lite som krever at statsarkivet skal ta hensyn til materialet om det blir avlevert, med mindre dette skjer under veldig spesifikke omstendigheter. Privatarkiv er viktige spor etter menneskelig aktivitet og en betydelig kilde til kunnskap. En av grunnene til at privatarkiv ikke får en mer omfattende plass i fortidsminneforvaltningen gjennom både kulturminne- og arkivsektoren er fordi det er begrensede ressurser tildelt de aktuelle

institusjonene og begge har andre, omfattende ansvarsområder som er under kraftigere juridisk pålegg for ivaretagelse og forvaltning. Det er også dette som er årsaken til at det var mulig for E.C. Dahls å sitte på en så stor mengde ekstra hyllemeter til et arkiv som egentlig hadde blitt avlevert.

Et av de mest omfattende tiltakene som har blitt innført for å se på potensialet for endringer i lovverk, forvaltningspraksis og prioriteringer er et prosjekt kalt SAMDOK – samla samfunnsdokumentasjon. Dette var samarbeidsprosjekt mellom flere av de mest involverte partene av arkivsektoren: Arkivverket, kommunale arkivinstitusjoner (KAI), Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS), Arkivforbundet, Norsk Arkivråd og Privatarkivinstitusjonene, representert ved Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.¹ SAMDOK ble startet opp tidlig i 2013 av Riksarkivaren med formål om å følge opp anbefalinger og pålegg fra stortingsmelding om arkiv (2012-2013).² Denne stortingsmeldingen omtales ofte kun som «Arkivmeldingen». SAMDOK fordelte oppfølgingsarbeidet sitt inn i tre delprosjektgrupper som skulle arbeide med hvert sitt definerte forvaltningsområde innen arkivsektoren. Disse tre prosjektgruppene arbeidet med eForvaltning (EFORV), kommunale arkiv (KOMM), og privatarkiv (PRIV).

PRIV bestod av representanter fra arkivforbundet, arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, KAI, KS, Kulturrådet, Museumsforbundet, Statsarkivene og to representanter fra Arkivverket.³ SAMDOK-prosjektet ble formalisert i et dialogmøte den 2. mars 2015, men arbeidet med oppfølging av arkivmeldingen startet allerede i januar 2013, med to strategiske notat.⁴ Det mest aktuelle av disse notatene for denne oppgaven het «Arkivmeldinga: Helhetlig samfunnsdokumentasjon» som la grunnlaget for det videre arbeidet som ledet til privatarkivutredningen: «En helhetlig samfunnshukommelse.» som PRIV leverte til Riksarkivaren i desember 2014. Dette dokumentet la grunnlaget for videre arbeid mot den første nasjonale strategien for privatarkivarbeid, som satt ned retningslinjer for regionale bevaringsplaner for privatarkiv.

Fra stortingsmeldingen om arkiv i 2012-2013 har det vært en prioritering for arkivsektoren å revidere den gjeldende arkivloven. Dette er noe som kommer fram i hvert ledd av prosessen jeg utreder i denne masteroppgaven, og midt i min egen prosess kom det en Norsk Offentlig Utredning

1 Arkivverket. «Utviklingsprosjekter - SAMDOK» hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/utviklingsprosjekter/SAMDOK>.

2 Arkivverket. «Nasjonal arkivutvikling – SAMDOK» hentet 18.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/nasjonal-arkivutvikling/SAMDOK>

3 SAMDOK. "Delprosjektgrupper" hentet 18.03.19 fra <https://SAMDOK.com/organisering/strategigruppene/>

4 Kari Frodesen. «SLUTTRAPPORT prosjekt SAMDOK (2013-2017)» Arkivverket, 2018 hentet 18.03.19 Fra <https://SAMDOKdotcom.files.wordpress.com/2018/10/sluttrapport-SAMDOK-2015-2017-endelig-30-09-20181.pdf> side 2.

(NOU) fra kulturdepartementet som legger fram forslag til ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver. Denne NOUen heter «Fra kalvskinn til datasjø» og ble overlevert til kulturdepartementet 2. April i år. Privatarkiv er ikke hovedfokuset i NOUen, men det er noe som omhandles i flere aspekter av det overordnede fokuset på digitalisering. I tillegg er det et eget kapittel både i lovforslaget og NOUen som tar for seg å se på utfordringene som har vært med privatarkivforvaltning i det eksisterende lovverket. Dette er noe jeg diskuterer i oppgaven, men ettersom denne utredningen kom så sent ut i prosessen min har det vært noe utfordrende å innlemme den i arbeidet underveis. Derfor har jeg i stedet valgt å analysere og drøfte utviklingen fra Stortingsmelding nr 7 (2012-2013) med fokus på Riksarkivarens Privatarkivstrategi 2015-2020 og hvordan det har blitt arbeidet aktivt for å gjøre endringer i offentlige prioriteringer og lovverk siden da med mål om å skape en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon.

Delkapittel 1.2: Problemstilling og struktur

Hovedproblemstillingen min i denne masteroppgaven er: *I hvilken grad kan privatarkiv bidra til en helhetlig samfunnsdokumentasjon?* For å besvare denne store problemstillingen vil jeg dele problemet inn i underproblemstillinger jeg kan løse fortløpende gjennom oppgaven før jeg avslutter med å samle trådene og presentere en helhetlig konklusjon. Disse underproblemstillingene vil fordeles over de forskjellige kapitlene etter hvordan det vil være hensiktsmessig å takle dem.

I kapittel 2 fokuserer jeg på underproblemstillingen: *Hva er privatarkiv, og hvilken utfordringer eksisterer med hensyn til forvaltningen av disse?»* Til å begynne med legger jeg fram en kort forklaring av arkivene generelt og deres samfunnsoppdrag, etterfulgt av perspektiver på bevaring av privatarkiver jamfør arkivlovens kapittel tre. Videre forklarer jeg mer detaljert forskjellen på bevaring og mottak av privatarkiv når jeg ser på tilveksten av privatarkivandelen i bevaringsinstitusjoner før jeg avslutter kapittelet med å se på utfordringene i forvaltningen av bevarte privatarkiv.

I Kapittel 3 og 5 tar jeg for meg underproblemstillingen: *Hva er helhetlig samfunnsdokumentasjon, og hvordan kan privatarkivbevaring bidra til dette?* Jeg gjør dette gjennom å se på teoretisk og praktisk arbeid med privatarkiver for å oppnå helhetlig samfunnsdokumentasjon. Mens jeg legger fram prosessen som ledet fra Arkivmeldingen fram til Riksarkivarens privatarkivstrategi vil jeg vise til hvordan de forskjellige oppgavene og tiltakene som introduseres for å løse utfordringene i privatarkivsektoren passer inn under en kvalitativ eller kvantitativ tilnærming til problemløsning. Jeg gjør dette fordi jeg opplever det som en tydeligere og mer hensiktsmessig måte å presentere

hvordan man arbeider mot en helhetlig samfunndokumentasjon gjennom en akademisk linse. I tillegg til at det er en interessant innfallsvinkel til disse prosessene som kan illustrere hvordan de er tenkt å fungere.

For å synliggjøre disse kvantitative og kvalitative tilnærmingene vil jeg gjøre rede for prosessen som ledet til Riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015-2020. Framgangsmåten min vil være å gå gjennom utviklingen i arkivarbeidet i en kronologisk rekkefølge, hvor jeg tar utgangspunkt i privatarkivsituasjonen før stortingsmelding 7 (2012-2013) om arkiv kom ut. Jeg velger å starte slik ettersom SAMDOK ble grunnlagt for å følge opp denne stortingsmeldingen, og dermed kan den forstås som et utgangspunkt for alle de virkeområdene denne utredningen forsøker å ta for seg. Av andre praktiske årsaker er det nyttig å kunne starte et sted, for å følge den juridiske og politiske utviklingen på privatarkivfeltet fra Riksarkivarens opprettelse i 1817 vil være for omfattende. Når det er sagt vil jeg selvfølgelig ikke unnlate dokumenter, juridiske bestemmelser eller andre forhold som vil være av relevans for oppgaven fordi de kom på et tidligere tidspunkt.

En av de viktigste oppgavene for at privatarkiver skal kunne fungere som bidrag mot en helhetlig samfunnsdokumentasjon er regionale bevaringsplaner som blir implementert på bakgrunn av anbefalinger fra flere av de politiske styringsdokumentene, fra Retningslinjer for privatarkivarbeidet i 2002 til Riksarkivarens privatarkivstrategi. Fordi disse bevaringsplanene er så viktige for at man skal kunne oppnå helhetlig samfunnsdokumentasjon bruker jeg en stor del av oppgaven på å gjøre rede for hvorfor de er viktige, og å drøfte og analysere hvordan bevaringsplanene er ment å fungere i sammenheng med den øvrige privatarkivbevaringen.

Når jeg er ferdig med gjennomgangen av de regionale bevaringsplanene vil jeg ha kommet så langt i prosessen at det har blitt tydeliggjort hva arkiv og privatarkiv er, og hvorfor det er viktig at vi bevarer dem. Jeg vil ha gått gjennom helhet i samfunnsdokumentasjon som konsept, og prøvd å forklart hvordan dette kan måles opp mot elementer som ordning- og dekningsgrad av privatarkivbestanden. Jeg vil også ha vist til hvordan dette henger sammen med de regionale bevaringsplanene, og ha sett på hvordan bevaringsplanene arbeider på en måte som kombinerer kvantitative og kvalitative metoder for å sikre større grad av helhetlig samfunnsdokumentasjon. Når jeg har gjort alt dette vil jeg presentere utkast til kapittel 4 av ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver som kom som en del av NOU 2019:09: «Fra kalvskinn til datasjø» og så drøfte hvordan disse forslagene til fremtidige juridiske virkemidler kan brukes i

sammenheng med regionale bevaringsplaner og andre tiltak for å oppnå en helhetlig samfunnsdokumentasjon.

Delkapittel 1.3: Metode og teorigrunnlag

I denne oppgaven har jeg med hensyn til metodevalg bestemt meg for å prioritere kvalitativ metode foran kvantitativ, selv om begge vil trekkes inn i oppgaven. Årsaken til dette er at hovedpoenget i denne oppgaven er å se på den helhetlige samfunndokumentasjonen, og kvalitativ metode er mer egnet enn kvantitativ til å trekke fram helheten i emnet den brukes i sammenheng med.⁵ I tillegg er begrepet «helhet» subjektivt, og må tolkes for å kunne forstås på en hensiktsmessig måte, dette gjør at problemstillingen min i utgangspunkt er avhengig av en kvalitativ tilnærming for å kunne løses. Tematikken som diskuteres her noe som krever at vi går i dybden av saken, og å formidle en forståelse av de prosessene som har ledet oss fra Arkivmeldinga til Riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020 og videre. Dette er ikke en utvikling som kan måles i tall eller forutsigbare prosesser, men som isteden må sees i sammenheng med politiske styringsdokumenter og prioriteringer som er avgjort av grupper og enkeltpersoner. Den statistikken jeg viser til i oppgaven, bestemmelser, utfordringer og flere løsningsforslag jeg viser til er brukt i flere lignende sammenhenger tidligere, men formålet mitt med dem her er å trekke disse resultatene videre til å synliggjøre nye perspektiver.

Problemfeltet som problemstillingen for denne oppgaven befinner seg i er et sted i krysningspunktet mellom forvaltningspraksis, fortidsminneforvaltning og det juridiske. Etter flere omskrivninger og vurderinger har jeg kommet fram til en problemstilling jeg opplever som i tråd med kravene til en god problemstilling etter Melve og Ryymins forståelse: Den er mulig å svare på, er så klart og presist formulert som mulig, og den har potensialet til å skape ny og interessant kunnskap.⁶ «*Legger Riksarkivarens privatarkivstrategi til rette for en helhetlig samfunnsdokumentasjon?*» med tilhørende underproblemstillinger listet opp i forrige underkapittel kan svares på, og har etter flere revideringer gjennom en lang prosess i oppgaveskrivingen blitt innspisset i størst mulig grad.

Kildekritikk er viktig for en hver vitenskapelig oppgave, og som omtalt ovenfor har jeg hatt et veldig tydelig bilde av hvilken typer kilder som vil være relevante for arbeidet med denne. Vurdering av troverdighet og relevans for kilder til denne oppgaven har kunne latt seg bedømme ut ifra sporingen av dokumenter fra Arkivmeldingen, «En helhetlig samfunnshukommelse»,

5 Olav Dalland, «*Metode og oppgaveskriving*» Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2017 side 53

6 Leidulf Melve og Teemu Ryymin, «*Historikerens arbeidsmåter*» Oslo, Universitetsforlaget 2018 side 18-19

Riksarkivarens Privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020 og Lange, Mangset og Ødegårds bok «Privatarkiver» fra Riksarkivarens skriftserie. Utenom den sistnevnte har de aktuelle dokumentene vært en større grad av retningsvisende enn meningsbærende. Dette betyr ikke at dokumentene ikke har hatt en underliggende motivasjon basert på diskurser, men disse har blitt benyttet til å skape politiske dokumenter som skal brukes for å etablere praksis innen privatarkivfeltet. Vurderinger jeg har gjort med hensyn til kildene som benyttes har vært tilknyttet kildenes rolle med hensyn til problemstillingen og deres relevans til den aktuelle delen av oppgaven hvor de trekkes fram.

På bakgrunn av at mesteparten av kildematerialet for denne oppgaven eksisterer i form av politiske styringsdokumenter, strategier, rapporter eller i lovverk har jeg opplevd det som mer hensiktsmessig å fokusere på det Dalland omtaler som en «litterær oppgave» som baserer seg i størst mulig grad på skriftlige kilder.⁷ Fordi informasjonen jeg har hatt behov for å samle inn har vært tilgjengelig skriftlig, og fordi det gjentatte ganger i løpet av prosessen har kommet ut oppdateringer på dokumenter i perioden, slik som forslag til ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver, Plan for privatarkivfeltet i Norge for perioden 2019 til 2023 og nye utgaver av regionale bevaringsplaner har personintervju blitt nedprioritert til fordel for et økt fokus på ajourførte styringsdokumenter og prosesser. Ved behov har jeg henvendt meg til Statsarkivet i Trondheim, som så har vist meg videre til nettsider, dokumenter eller bøker fra Riksarkivarens skriftserie som har kunnet bidra med relevante kilder og informasjon. Det er et relativt begrenset antall fagbøker og tekster som tar for seg privatarkivene spesifikt, og jeg har dermed tatt i bruk det som finnes i sammenheng med andre tekster som forholder seg til arkiv forøvrig.

I litteraturstudiet som la teorigrunnlaget for litteraturen til denne oppgaven utøvde jeg et strategisk utvalg av dokumenter for å etablere en representativ oversikt over feltet. Ettersom det er et veldig stort antall dokumenter og politiske avgjørelser som har bidratt til utviklingen av arkivsektoren, og arbeidet med å skape en helhetlig samfunnsdokumentasjon i varierende grad har blitt omtalt i alle politiske styringsdokumenter for sektoren siden 1987 har jeg fra starten av tatt for meg de dokumentene som virker som de vil være mest mulig hensiktsmessige å bruke for denne oppgaven. Jeg har så fulgt henvisninger fra disse dokumentene til andre relevante dokumenter som har blitt referert eller omtalt, for å undersøke om disse også har vært av relevans. Dokumentene jeg startet med var derfor Stortingsmelding nr 7 (2012-2013) om arkiv, SAMDOKs privatarkivutredning «En helhetlig samfunnshukommelse» og Riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015-2020.

7 Olav Dalland, «Metode og oppgaveskriving» Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2017 side 207

Senere kom reviderte utgaver av strategier, nye NOU'er, forarbeider og forskrifter med relevant informasjon.

Litteraturstudiet har hatt som formål å rekonstruere den underliggende intensjonen bak en rekke politiske styringsdokumenter, med den hensikt å finne ut hva man ønsker å oppnå med disse dokumentene, og hvordan. Ved å arbeide med tekstanalysen gjennom å spore utviklingen av arbeidet med helhetlig samfunnsdokumentasjon gjennom en serie tekster blir det mulig å se på prosessen i en narrativ sammenheng. Arkivmeldinga leder tydelig til Privatarkivutredninga, fordi den andre ble skrevet som respons til den første. Flere andre tekster jeg benytter i denne oppgaven er et resultat av lignende prosesser. Disse kildene er interessante å bruke i en oppgave fordi de er både deskriptive og normative, i den forstand at de forklarer noe om situasjonen slik den var i forkant av dokumentets publisering med formål om å komme med anbefalinger om hvordan ting heller bør være i framtiden.

Når de forskjellige tekstene sees opp mot hverandre, for å spore utviklingen blir det også naturlig å til en viss grad sammenligne dem hverandre. Når enkelte av tiltakene og oppgavene for en helhetlig samfunnsdokumentasjon endres gir det mening å sammenligne hva som endres og hvorfor. I «historikerens arbeidsmåter» blir komparativt arbeid av denne sorten omtalt som sammenligning med analytisk funksjon.⁸ Formålet med sammenligningen av de forskjellige tekstene, utover å vise hvordan de er like eller skiller seg fra hverandre går også ut på å forklare disse variasjonene. I løpet av oppgaven tar jeg for meg å vise til årsak, intensjon og funksjon for den utviklingen som har blitt gjennomført i og på vegne av norsk arkivsektor for å sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon. Disse tre fokusområdene er de tre vanligste kategoriene av historiske forklaringer benyttet i metode for historiefaget.⁹

I andre halvdel av oppgaven går litteraturstudiet og arbeidet gjort på bakgrunn av dette litt til siden til fordel for en kvalitativ tilnærming til et kvantitativt kildegrunnlag i regionale bevaringsplaner. Disse bevaringsplanene består av tre deler, en bestandoversikt og analyse som er kvantitativ, en kvalitativ samfunnsanalyse som eksisterer for å tydeliggjøre mangler i de kvantitative bestandsanalysene og en del hvor disse to settes opp mot hverandre for å gi et tydelig bilde av hvordan representativiteten i arkivbestanden kan måles opp mot det aktuelle arkivområdets forhistorie og kultur. Jeg går mer i dybden på alle disse tre delene av de regionale bevaringsplanene,

8 Leidulf Melve og Teemu Ryymin, «Historikerens arbeidsmåter» Oslo, Universitetsforlaget 2018 side 74

9 Leidulf Melve og Teemu Ryymin, «Historikerens arbeidsmåter» Oslo, Universitetsforlaget 2018 side 87

men i tillegg har jeg valgt å gå kvalitativt til verks med å analysere kategoriene bevaringsplanene bruker for å gjennomføre bestandsanalysene.

Jeg har valgt å problematisere disse kategoriene for å prøve å analysere hvordan de er ment å fungere som et bidrag til helhetlig samfunnsdokumentasjon. Formålet med dette har vært å synliggjøre hva som eventuelt finnes av mangler i disse kategoriene, og hvordan dette isåfall kan være utfordrende for tilgjengeligheten til arkivene og vurderingen av deres representativitet.

Arbeidet som gjøres i denne masteroppgaven er kumulativt med annet arbeid som har foregått innen privatarkivsektoren. Jeg bygger altså videre på allerede etablert forskning fra anerkjente kilder.¹⁰ Likevel fordi flere av rapportene, utredningene og styringsdokumentene jeg benytter har blitt publisert i løpet av perioden jeg har brukt på å skrive oppgaven føler jeg meg trygg på at jeg også i dette arbeidet produserer noe ny kunnskap.

Delkapittel 1.4: Begrepsbruk og presiseringer

Boken «*privatarkiver*» fra Riksarkivarens skriftserie legger fram en firedelt definisjon av arkivbegrepet som benytter seg både av en lengre utgave av arkivdefinisjonen som finnes i andre paragraf av arkivloven, men som i tillegg forholder seg til hvordan begrepet brukes i dagligtale til å omfatte institusjonen og ikke bare dokumentsamlingen slik lovverket velger å definere begrepet. Det er spesifikt definisjonen som legges fram i denne boken som vil være mest relevant for den følgende teksten. Definisjonen fra Lange, Mangset og Ødegaard er som følger:

[Arkiv er:]

1 Dokumenter som blir til som ledd i en virksomhet, det vil si dokumenter som mottas eller produseres som ledd i virksomheten hos en arkivskaper og samles som resultat av denne virksomheten.(Også kalt enkeltarkiv)

2 Oppbevaringsted for arkiv.

3 Organisatorisk enhet som utfører oppgaver knyttet til arkiv, også kalt arkivtjeneste.

4 Det samme som en depotinstitusjon.¹¹

På bakgrunn av denne definisjonen bruker jeg i denne masteroppgaven begrepet arkivtjenesten når jeg snakker om organisatoriske og forvaltningsorienterte enheter som utfører arkivrelaterte oppgaver. Jeg bruker begrepet depotinstitusjon når jeg snakker om oppbevaringssteder for arkiv, og for alt annet som kan sees i sammenhengen med definisjonen fra «*privatarkiver*» bruker jeg

10 Olav Dalland, «*Metode og oppgaveskriving*» Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2017 side 58

11 Lange et al., «*Privatarkiver: bevaring og tilgjengeliggjøring.*» Oslo, kommuneforlaget 2001 side 314

enkeltarkiv og arkiv som synonyme begrep. Formålet med å dele opp arkivbegrepet i disse separate enhetene for oppgaven er at jeg i løpet av teksten kommer omtaler alle de fire punktene vist til her gjentatte ganger, og det er da mindre sjanse for missforståelser ved bruk av separate uttrykk.

Forskjellen mellom private og offentlige arkiv er også noe som bør presiseres, ettersom dette kommer til å være et sentralt fokus gjennom hele denne oppgaven. I arkivloven er § 2 satt av til definisjon av aktuelle begreper for lovens virkeområde, deriblant arkiv som defineres til å være «dokumenter som har blitt til som ledd i en virksomhet». Det presenteres også et tydelig skille mellom offentlige, og private arkiv gjennom at førstnevnte deles inn i statlige arkiv eller kommunale arkiv, avhengig av hvem arkivskaperen er. Kommunale arkiv i denne sammenhengen omfatter både kommunale og fylkeskommunale arkivskapere. Privatarkiv defineres deretter som alle arkiv som ikke er offentlige arkiv, da sammensatt av en offentlig arkivskaper. Definisjonen som her presenteres av begrepet dokument: «en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesning, høring, framvisning og overføring» vil også være relevant å ta med seg i den videre teksten.¹²

Lange og resten definerer også begrepet samling som en «sammenført mengde dokumenter fra forskjellige enkeltarkiv, for eksempel fotosamling, kartsamling, diplomsamling.»¹³. Den store forskjellen mellom dette begrepet og arkiv blir at en samling er sammenført fra flere kilder, eller ikke har blitt til som ledd i kun en virksomhet. Det ligger også i ordet samling at innholdet ikke nødvendigvis gir et representativt utvalg informasjon om arkivskaperen, og dermed utgjør et upålitelig arkiv.

12 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). §2

13 Lange et al., «Privatarkiver: bevaring og tilgjengeliggjøring.» Oslo, kommuneforlaget 2001 side 324

Kapittel 2: Hva er privatarkiv?

Delkapittel 2.1: Introduksjon til arkivene og deres samfunnsoppdrag.

I dette kapittelet har jeg fokusere på to forskjellige aspekter av arkivsektoren som vil være interessant for resten av denne oppgaven. Det første fokuset vil være å se på formålet med arkiv og hvordan forståelsen vår av dette formålet er i utvikling. Det andre fokuset blir å se på hvilke utfordringer som er knyttet til arkivsektoren nå, særlig med fokus på privatarkiv. Når jeg undersøker dette deler jeg utfordringene i to overordnede kategorier, juridiske virkemidler og forvaltning.

Arkivtjenestens samfunnsrolle, uavhengig av om det er snakk om arbeid med offentlige eller private arkiv kan defineres ut ifra formålsparagrafen i arkivlova. «Føremålet med denne lova er å tryggja arkiv som har monaleg kulturelt eller forskingsmessig verdi eller som inneheld rettsleg eller viktig forvaltningsmessig dokumentasjon, slik at desse kan verta tekne vare på og gjorde tilgjengelege for ettertida.»¹⁴ I formålsparagrafen presiseres arkivenes samfunnsrolle både vagt og konkret. Vi får en tydelig beskjed over hva bakgrunnen for loven, og dermed også arkivtjenesten er: Sikring av nødvendig kulturell-, forsknings-, rettslig eller forvaltningsmessig dokumentasjon, og tilgjengeliggjøring av dem. Samtidig sier denne teksten veldig lite om hvorfor dette er ønskelig. Det er forståelig når man benytter lovtekst, hvor unødvendig tekst og utfyllinger åpner for tolkninger som ikke vil være hensiktsmessig for lovens sammenheng, men i en diskusjon om arkivenes rolle på metanivå kan det være gunstig å gå dypere inn i bakteppet på arkivbevaring.

Det viktigste arbeidet arkivene gjør på en daglig basis er å fungere som en kilde for privatpersoner til å finne dokumentasjon om sitt eget liv. Utdanning og sykdomshistorie, møter med offentlige institusjoner som dokumenteres og som vi som deltakere av det norske samfunnet kan få tilgang til om vi skulle ha behov for dem på et senere tidspunkt. Dette kan kanskje stå i motsetning med inntrykket av arkivene som en lekegrind for historikere og slektsgranskere man kan bli møtt med i media. Det finnes ingen tvil om at arkivene oppfyller en rekke viktige samfunnsroller og oppgaver. Dette er et perspektiv på de veldig konkrete hverdagslige arbeidsoppgavene som foregår i arkivtjenesten, andre steder får man innblikk i mer helhetlige perspektiver som ser denne daglige driften i sammenheng med et større samfunnsoppdrag.

The International Council on Archives (ICA) er for arkivtjenesten det International Council of Museums (ICOM) er for museene, en felles internasjonal paraplyorganisasjon underlagt UNESCO

14 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 1

som har som formål å skape en felles forståelse for institusjonens virke og samfunnsoppgave i internasjonal sammenheng. Dette innebærer blant annet politiske og akademiske prioriteringer, etiske retningslinjer og et felles mål og forståelse i deres arbeid. I verdenserklæringen om arkiver vedtatt ved generalforsamlingen til ICA i Oslo 2010, og av generalforsamlingen til UNESCO i Paris 2011, er det lite snakk om hva arkiv konkret er institusjonelt, men et mye større og mer overordnet fokus på hva arkiv inneholder, skal være og bør prioritere. Dette gjør at måten man ordlegger seg på i verdenserklæringen ikke nødvendigvis passer godt sammen med hvordan man benytter arkiv som begrep, men at den i stedet sier noe om arkivenes samfunnsoppdrag. Den konkrete ordlyden i verdenserklæringen er som følger:

Arkiver dokumenterer beslutninger, handlinger og minner. Arkiver er en unik og uerstattelig arv som overføres fra generasjon til generasjon. Arkiver forvaltes fra de blir til, for å bevare deres verdi og meningsinnhold. De er autoritative informasjonskilder som understøtter pålitelige og transparente administrative prosesser. De spiller en vesentlig rolle i samfunnsutviklingen ved at de sikrer og bidrar til individets og fellesskapets hukommelse. Åpen tilgang til arkiver beriker kunnskapen om samfunnet, fremmer demokrati, beskytter innbyggernes rettigheter og bedrer livskvaliteten.¹⁵

Når erklæringen trekker fram «åpen tilgang til arkiver» forstår jeg dette som tilrettelegger for åpenhet slik det forstås etter formålsparagrafen til offentlighetsloven. Dette er i stor grad tilfellet for offentlige arkiver, men for privatarkiv er ikke teksten nødvendigvis alltid gjeldende i like stor grad med hensyn til lovens relevans. Åpen tilgang er likevel en del av fokusområdet i verdenserklæringen, uavhengig av arkivtype, og når det ikke er annen grunn til det bør også privatarkiv være tilgjengelige. Dette vil være et gjennomgående tema i oppgaven når jeg går inn for å se på privatarkivenes rolle for å sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon. Ordlyden i offentlighetslovens formålparagraf er som følger:

Formålet med lova er å leggje til rette for at offentleg verksemd er open og gjennomsiiktig, for slik å styrkje informasjons- og yringsfridommen, den demokratiske deltakinga, rettstryggleiken for den enkelte, tilliten til det offentlege og kontrollen frå ålmenta. Lova skal òg leggje til rette for vidarebruk av offentleg informasjon.¹⁶

Det engelske ordet «transparent» formidler kanskje betydningen bedre enn formuleringen i den norske oversettelsen gjør. Innledningen til ICAs konstitusjon tydeliggjør dette gjennom å skrive at arkivene skal garantere innbyggernes tilgang til offentlig informasjon, og kunnskap om deres

15 ICA. «Verdenserklæringen om arkiver» Hentet 09.05.19 fra <http://www.arkivarforeningen.no/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/UDA-Bokm%C3%A5l-endelig-versjon-1-kopi.pdf>

16 Offentleglova. Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig virksomhet. [Offentleglova] (2006) §1

historie.¹⁷ Vedlagt erklæringen følger også en serie med anerkjennelser og forpliktelser relatert til arkivvirksomhet i internasjonale sammenhenger. Slik som: «arkivenes unike kvalitet som autentisk dokumentasjon av administrative, kulturelle og intellektuelle aktiviteter, og som speilbilde av samfunnsutviklingen;» og «arkivenes mangfold som spor fra alle områder av menneskelig aktivitet».¹⁸ Legger man disse anerkjennelsene til grunn vil arkiv lett falle innenfor definisjonen av hva vi som regel vil vurdere som kulturminner. Likevel ender man ofte med å omtale arkiv som et fullstendig separat fagområde i kulturminnekretser, tildels fordi det eksisterer et såpass tydelig institusjonelt skille i forvaltningen. Den kanadiske arkivaren Hugh A. Taylor poengterte dette allerede i 1982 da han i fagbladet *Archivaria* skrev om arkiv og bibliotek som kulturminner (heritage). Her skrev Taylor at inntil nylig var det nærmeste et dokument kom å bli ansett som et kulturminne når dokumentet i seg selv, og ikke informasjonen det formidler, har en historisk betydning.¹⁹

Det begynner å bli ganske lenge siden Taylor skrev artikkelen referert ovenfor, men min opplevelse fra utsagnet hans i 2019 er at det i stor grad fremdeles stemmer. Hvis du diskuterer arkiv som kulturminner tviler jeg på at noen i fagkretsen vil si seg høylytt uenig, men som nevnt i innledningen er det et tydelig skille mellom forvaltningen av arkiver og kulturminneforvaltningen forøvrig som kan være en av årsakene til at mange kanskje tenker på dem som avskilte i større grad. Begge er dokumentasjon av menneskers liv og virke, enten det er materielt i form av det faktiske papiret i arkivdokumentet og laftestokken i et Nordlandshus, eller om det er det immaterielle som står skrevet på dokumentet og finnes i kompetansen til restaureringsarbeideren. Denne dokumentasjonen har verdi for utdanning, forskning, kultur og identitet og bør dermed bevares på en måte som gir et mest mulig representativt inntrykk av dokumentasjonens betydning og samtid.

Det er tydelig at presentasjonen av arkivenes samfunnsoppdrag fra ICAs proklamasjon resonerer i det nasjonale arbeidet med utvikling av arkivrelaterte forvaltningspraksiser. I Stortingsmelding 7 (2012 – 2013) «Arkiv» starter første avsnitt med å gjenspeile prioriteringene i verdenserklæringen: «Arkiva finst i alle slags verksemder i samfunnet, og dei speglar av verksemdene som ekte og autentiske spor etter handlingar og hendingar som har gått føre seg. Arkiva inneheld spor etter menneskeleg aktivitet på alle samfunnsområde, både frå ei nær og ei fjern fortid.»²⁰ At man velger å

17 ICA. «INTERNATIONAL COUNCIL ON ARCHIVES CONSTITUTION AS APPROVED BY THE 2012 AGM IN BRISBANE (24/08/2012)» Hentet 20.02.19 fra https://www.ica.org/sites/default/files/constitution_2012_en_final_2016_visual_identity.pdf

18 ICA. Op.cit

19 Hugh A. Taylor, «The collective memory: archives and libraries as Heritage.» *Archivaria* 15, 1983 side 119

20 Kulturdepartementet. «Arkiv» i St. Meld. nr. 7 (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013. Side 5

videreføre fokuset på et nasjonalt nivå vitner om at man føler den internasjonale standarden er god. Autentisitet og fokus på alle samfunnsområder er sentrale prioriteringer både innen arkiv- og kulturminneforvaltningen.

I NOU 2019:9 «*Fra Kalvskinn til Datasjø*» omtales arkivenes samfunnsrolle veldig kortfattet utenfor formålsparagrafen til forslaget til ny lov om dokumentasjon og arkiv. Etter framveksten av rettstaten og velferdssamfunnet utviklet arkivenes samfunnsrolle seg til både å ivareta forvaltningens behov for dokumentasjon, men også ta hensyn til privatpersoner og næringslivets behov for dokumentasjon i kontakten med det offentlige.²¹ I tillegg til dette vil jeg understreke to sentrale oppgaver som arkivtjenesten også utfører som en del av sitt samfunnsoppdrag. For det første har arkivet en viktig rolle med å ta hensyn til behovet for dokumentasjon i academia. For det andre ivaretar arkivtjenesten private organers behov for dokumentasjon i møte med andre private organer. Definisjonen er som arkivrelaterte definisjoner ofte er, skrevet med offentlige arkiv i fokus.

Nå er vi i en veldig interessant situasjon som må trekkes fram, forslaget til ny arkivlov som henger over denne teksten. Meste parten av diskusjon rundt og henvisning til NOU 2019:9 vil være begrenset til siste kapittel i denne oppgaven, men ettersom det nye lovforslaget er skrevet etter ICA kom med verdenserklæringen om arkiv i motsetning til eksisterende arkivlov vil jeg trekke fram forslaget til ny formålsparagraf. Årsaken til dette er at jeg synes den gjør en god jobb med å sammenføre de mer svevende, overordnede målsetningene man har tilknyttet arkiv, samtidig som den tar hensyn til det konkrete, viktige og hverdagslige arbeidet som blir gjennomført i arkivinstitusjoner.

§ 1. Lovens formål

(1) Formålet med denne loven er å sikre dokumentasjon om samfunnet som skal kunne brukes til å forstå samtid og fortid, og til å bevare og videreutvikle Norge som rettsstat og demokrati.

(2) Loven skal særlig legge til rette for å

- a) fremme offentlighet og demokratisk deltakelse
- b) drive forsvarlig offentlig virksomhet
- c) fastsette, fremme og forsvare rettigheter og andre rettskrav
- d) utvikle kunnskap om kulturarven, kulturelt mangfold og grunnleggende samfunnsforhold
- e) legge til rette for vitenskapelig forskning og annen granskning
- f) ivareta enkeltpersoners og grupperes behov for å kjenne egen historie og kultur.²²

21 Christian Reusch. «*Fra kalvskinn til datasjø*» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 46

22 Christian Reusch. «*Fra kalvskinn til datasjø*» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 15

Ettersom denne nye formålsparagrafen ikke ennå er gjeldende, og kan endres før den eventuelt vedtas av stortinget kan den ikke legges til grunn for vurderinger på samme måte som den gjeldende formålsparagrafen, men ettersom arkivverket har arbeidet effektivt opp mot departementet når den nye lovteksten har blitt framarbeidet kan man gå ut ifra at forslaget bærer et preg av politiske, faglige og akademiske vurderinger vedrørende arkivenes formål og samfunnsoppgave i tiden framover. Likevel er det spennende å notere seg hvordan demokrati har kommet så mye mer til syne som en del av forslaget til ny formålsparagraf. Dette er et fokus vi finner igjen i blant annet fokuset på transparens hos ICA, så det er spennende å se hvordan norsk lov i større grad følger internasjonale tanker enn tidligere med den nye formålsparagrafen.

Den demokratiske funksjonen til arkivbevaring baserer seg i stor grad på transparens og tillit til samfunnsstrukturer gjennom at vi som brukere av arkivene får muligheten til å etterprøve og identifisere prosesser som har betydning for offentligheten i samfunnet vårt. De offentlige arkivene er tenkte å sikre mye av dette behovet i utgangspunktet men dekker ikke alt. For eksempel om det skulle være en dialog mellom en stortingsrepresentant og en klimaaktivist vil den offisielle kommunikasjonen sannsynligvis dokumenteres og arkiveres, men for å få kjennskap prosessene som ledet til denne dialogen fra organisasjonen aktivisten representer er vi avhengige av at arkivskaper på et tidspunkt avleverer eller deponerer sitt arkiv til en depotinstitusjon. Forståelsen av hvordan lobbyister, klimaaktivister eller fagforeninger starter eller deltar i politiske prosesser kan bidra til å skape en større forståelse for hvordan hver og en av oss kan være aktive deltakere i demokratiet. Privatarkiver har en viktig rolle i at de hjelper oss med å se hele bildet av slike prosesser.

Delkapittel 2.2: Juridiske virkemidler tilknyttet privatarkiv

I arkivloven er det kapittel 3 som er satt til å definere det juridiske grunnlaget for vern av privatarkiv, men alle avgjørelser rundt hvorvidt et privatarkiv skal vernes i utgangspunktet vil bygge på arkivlovens formålsparagraf. Den sier at arkivloven eksisterer for å verne om arkiv som har en betraktelig kulturell eller vitenskapelig verdi, eller som inneholder rettslig eller forvaltningsmessig viktig dokumentasjon slik at disse kan tas vare på og tilgjengeliggjøres for fremtiden.²³

Privatarkivkapittelet i loven starter ved paragraf 13, som sier at: «Riksarkivet skal A. Holde tilsyn over vernevedige privatarkiv. B. Føre register over privatarkiv som er tekne vare på av offentlege og private oppbevaringsinstitusjonar. Riksantikvaren skal registrera visse privatarkiv som særskilt

23 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 13

verneverdige. Melding om slik registrering skal sendast arkiveigaren.»²⁴ Hvorvidt riksarkivet aktivt holder tilsyn over verneverdige privatarkiv som ikke allerede er avlevert eller deponert til deres depotinstitusjoner er i utgangspunktet vanskelig å vurdere, men basert på en oversikt over hvilke privatarkiver som er kommet arkivverket i hende vil jeg i løpet av den følgende teksten forsøke å si noe om dette. Punk B i paragrafen som sier at det skal føres et register over ivarettatte privatarkiv er lettere å dokumentere, da digitale hjelpemidler som ASTA, Arkivportalen og de strategiene som skal vurderes videre her fungerer godt til å oppfylle denne bestemmelsen.

Den eneste gangen lovbestemmelsens nest siste setning om at Riksarkivaren skal bruke sin myndighet til å registrere visse privatarkiv som særlig verneverdige har blitt benyttet var da en protokoll fra Nasjonal Samling var på salg i en amerikansk auksjon.²⁵ Ordlyden i arkivloven her er ganske kortfattet, men framstår som veldig tydelig på at dette er en viktig del av Riksarkivarens ansvarsområde. Det framstår dermed som noe merkelig at paragrafen kun har blitt benyttet en gang på 17 år, men i forarbeidet til loven finner vi en formulering som legitimerer den begrensede bruken av denne paragrafen. Det presiseres at intensjonen bak denne paragrafen er at den skal benyttes svært sjeldent, og bare når det aktuelle arkivet kan karakteriseres som forskningsmessigst uerstattelig eller som en nasjonal kulturskatt.²⁶ Det kan være interessant å få med seg at forarbeidet til arkivloven legger til grunn at vedtak om å legge privatarkiv til listen over særlig verneverdige arkiv som skal bevares behandles som enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Forskriften gir flere eksempler på privatarkiv som kan falle under kategorien særlig bevaringsverdig, sånn som dokumenter fra middelalderen og arkiv fra viktige næringsrelatert virksomhet på 1700-tallet. Fra nyere tid kan arkiv fra særlige anerkjente vitenskaps- eller kulturpersonligheter være relevante så lenge dette ikke innskrenker råderetten over upubliserte åndsverk. Slik jeg tolker intensjonen i loven åpner det fremdeles for at man kan være mer liberal i bruken av paragraf 13 enn man har vært så langt. Eksempelene som trekkes fram er sjeldne, men ikke så sjeldne at de kun oppleves en gang annenhvert tiår.

Det har vært en annen sak hvor utførsel av privatarkiv til utlandet har vært behandlet av Riksarkivaren, etter at Freia ble kjøpt opp av Kraft Foods Norge AS. I dette tilfellet ble ikke arkivloven benyttet, men Kulturminnelovens paragraf 23.²⁷ Denne paragrafen sier at kunst og

24 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 13

25 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 9

26 Kulturdepartementet. Ot.prp.nr 77 (1991-1992) Om lov om arkiv. 3.3.1 Hentet 04.03.19 fra https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-77-199192/KAPITTEL_3-3-1

27 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 244

kulturmateriale av betydning for kultur- kunst og historie må ikke føres ut av landet uten tillatelse fra rette myndighet. Departementet står fritt til å gi forskrift nærmere regler om hvilke gjenstander som er underlagt denne paragrafen.²⁸ Riksarkivaren godkjente søknaden og deler av bedriftsarkivet til Freia ble utsendt til Sverige og USA.

Dokumenter fra middelalderen, og pre-reformasjonen i sin helhet er også omfattet av kulturminneloven da disse vil være automatisk fredete kulturminner, og nevnes spesifikt under §12 om eiendomsretten til løse kulturminner hvor arkivsaker nevnes som en av typene kulturminner som faller til statens eie dersom det ikke under rimelige forhold er mulig å avgjøre hvem som eier det løse kulturminnet. Det presiseres også at «departementet Departementet kan ekspropriere løse kulturminner som nevnt i første ledd bokstav a-c, dersom gjenstanden bør være i offentlig eie ut fra nasjonale kulturminnehensyn og inngrepet utvilsomt er mer til gagn enn skade. Når særlige grunner foreligger omfattes også løse kulturminner uten hensyn til alder.»²⁹ Det er ingen krav eller juridiske bestemmelser noe sted i arkivloven som legger minstekrav på hva som kan tas inn i arkivverket av privatarkiv, men større privatarkiv som skal deponeres eller avleveres til en av arkivverkets depotinstitusjoner må godkjennes av riksarkivaren. I tillegg står statsarkivarene fritt til å ta inn privatarkiver på opptil 2 hyllemeter, uten å måtte skaffe noen øvrig godkjennelse fra riksarkivaren.

I paragraf 14 går fokuset over til at Riksarkivaren har myndighet til å gi nærmere retningslinjer for arbeidet med privatarkiv i arkivverket, og at riksarkivaren kan bestemme at disse retningslinjene også skal gjelde helt eller delvis for andre offentlige organ eller private institusjoner som jobber med å bevare privatarkiv. Private institusjoner må motta offentlig tilskudd for arbeidet sitt for å kunne bli underlagt arkivverkets retningslinjer.³⁰ Det var med bakgrunn i paragraf 14 i eksisterende lovverk at Riksarkivaren og Kulturrådet satte ned et nettverk av fylkes-koordinerende organ for å arbeide med privatarkiv og fungere som regionale kompetansesenter. Dette ble gjort gjennom dokumentet «Retningslinjer for arbeid med privatarkiv» av 10.04.2002.³¹ Flere av de eldste regionale bevaringsplanene bruker dette som fremste, eller eneste mandat og bakgrunn for det regionale privatarkivarbeidet. Denne ordningen blir finansiert av støtteordningen for privatarkiver gjennom kulturrådet, som mottar de aktuelle midlene gjennom Norsk Tipping.

28 Kulturminneloven [lov om kulturminner] (1979) §23

29 Kulturminneloven [lov om kulturminner] (1979) § 12

30 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). §14

31 Statsarkivet i Hamar og Hedmark Fylkesmuseum. «Bevaringsplan for privatarkiv i Hedmark» 2014. Hentet 06.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/6-institusjoner-og-ressurser-pa-privatarkivfeltet> Side 11

En viktig grunn til at man burde bruke paragraf 13 i større grad enn man har gjort tidligere er at det i følge lovens forarbeid er avgjørende for at de flere av de følgende paragrafene i kapittel 3 av arkivloven får følger for de aktuelle arkivene.³² Disse delene av loven tar for seg regler vedrørende opplysningsplikt, avlevering og deponering, kopiering og innskrenket råderett over særlig bevaringsverdige privatarkiver, for eksempel i sammenheng ved en potensiell flytting av arkivet ut av landet. Dette er særregler som i utgangspunktet ville vært benyttet i sjeldne tilfeller, men siden de per skrivende stund kun gjelder for et arkiv vil disse paragrafene ikke ha betydning for noen av privatarkivene omtalt i denne utredningen. Den siste paragrafen i kapittel 3, § 19 tar for seg at private rettssubjekter som mottar faste offentlige driftsmidler kan, ved enkeltvedtak fra riksarkivaren bli underlagt regelverket for offentlige arkiv³³ I tillegg nevner paragraf 20 i arkivloven at dersom et arkiv skifter status, fra offentlig til privat eller tilsvarende kan riksarkivaren bestemme at regelverket før statusendringen skal fortsette å gjelde for det aktuelle arkivet.

Paragraf 16 i Arkivloven er anderledes enn de andre delene av dette kapittelet, fordi bestemmelsene som kommer på bakgrunn av denne paragrafen gjelder for generelt verneverdige privatarkiv, ikke bare dem som er særskilt verneverdige etter paragraf 13. Bestemmelsene i paragraf 16 går på verneverdige privatarkiv som avleveres til arkivverket eller annen oppbevaringsinstitusjon kan gis særskilte avgrensninger til arkivet. Slike avgrensninger kan ikke gjelde lenger enn hundre år etter avlevering eller deponering. I tillegg presiseres det at ved avlevering går eiendomsretten til mottaks institusjonen, og ved deponering er det arkivskaper eller etterkommere som eier arkivet selv i depot. Fram til arverekka utgår, eller hundre år har gått.³⁴

Det eksisterer altså et relativt omfattende regelverk for bevaring av privatarkiver i Arkivloven, men dette regelverket er med intensjon gjort restriktivt. Selv med denne intensjonen i loven er det et handlingsrom der, som jeg ikke opplever at har blitt benyttet til sitt fulle potensiale. Det åpnes per eksemplene fra forskriften for at Riksarkivaren kan være mer liberal med hensyn til hvordan man definerer særlig bevaringsverdige privatarkiv. Det er interessant at Kulturminneloven har vært benyttet like ofte som arkivloven for å behandle bevaring eller utføring av privatarkiv, og dette har bare forekommet en gang i hvert tilfelle. Inntrykket jeg sitter igjen med er at mye av privatarkiv som bevares i offentlige depotinstitusjoner er der i større grad på grunn av privat initiativ, enten fra arkivskapere eller fra arkivansatte. I alle fall fram til oppfølgingsarbeidet i etterkant av

32 Kulturdepartementet. Ot.prp.nr 77 (1991-1992) Om lov om arkiv. 3.3.1 Hentet 04.03.19 fra https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-77-199192/KAPITTEL_3-3-1

33 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). §15-19

34 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 16

Arkivmeldinga virker det som om det ikke har vært en aktiv koordinering av mottak av privatarkiv fra arkivverkets side.

Delkapittel 2.3: Arkivplikt og tilvekst av privatarkivbestand

Den viktigste forskjellen mellom offentlige- og privatarkiv utover arkivskaperen er reglementet rundt hva som skal inngå i et arkiv. Privatarkiv er for eksempel ikke underlagt de samme krav til innhold som offentlige arkiv, såkalt arkivplikt.³⁵ Dette begrepet referer til offentlige organs ansvar for å føre arkiv etter arkivlovens §6: «Offentlege organ pliktar å ha arkiv, og desse skal vera ordna og innretta slik at dokumenta er tryggja som informasjonskjelder for samtid og ettertid.»³⁶ Innholdet til disse arkivene utdypes ytterligere i forskrift om offentlige arkiv og i forskrift om utfyllende tekniske og arkivfaglige bestemmelser om behandling av offentlige arkiver, også kalt Riksarkivarens forskrift. Begge disse forskriftene hadde ikrafttredelse fra 01.01.2018. Det presiseres veldig tydelig i forskriften om offentlige arkiv hva som skal føres, med § 9 som sier at dersom et dokument ansees som et saksdokument, eller har verdi som dokumentasjon skal det føres i en journal det offentlige organet oppretter for å holde oversikt over eget arkiv. § 14 i samme forskrift bygger videre på dette med å poengtere at dersom et dokument ikke gjelder som saksdokument eller har dokumentasjonsverdi skal det ikke arkivføres.³⁷ Sett i sammenheng med standarden til NOARK som baserer seg på lovverket og forskriftene, men bygger videre på dem finnes det allerede et godt, om noe spredt regelverk for omfanget av arkivplikten i det offentlige.

Fraværet av arkivplikt hos private organer gjør at forskjellen på arkivbegrepet og samling kan være mer obskur enn den er i offentlig sektor. En privat arkivskaper kan selvsagt gjøre sitt beste for å journalføre og bevare dokumenter som har verdi som dokumentasjon, og som etter offentliglovens paragraf 4 gjelder som saksdokument, men det vil isåfall være frivillig. Noe av bakgrunnen for dette er at loven om rett til innsyn i dokument i offentlig virksomhet (offentligloven) definerer saksdokument som følger:

«Saksdokument for organet er dokument som er komne inn til eller lagde fram for eit organ, eller som organet sjølv har oppretta, og som gjeld ansvarsområdet eller verksemda til organet. Eit dokument er oppretta når det er sendt ut av organet. Dersom dette ikkje skjer, skal dokumentet reknast som oppretta når det er ferdigstilt.»³⁸

35 Arkivverket. «*Hvorfor bevaring av privatarkiv?*» Hentet 29.01.19 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/hvorfor-bevaring-av-privatarkiv>

36 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 6

37 Forskrift om offentlige arkiv. §14. Hentet 09.04.19 fra: <https://lovdata.no/forskrift/2017-12-15-2105/§14>

38 Offentleglova. Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig virksomhet. [Offentleglova] (2006) §4

Kan hende enkelte bedrifter har mulighet til å følge dette opp, men for privatpersoner, eller andre private organ er det urealistisk å forvente denne typen arkivføring. På en side er det ikke alltid like lett å avgjøre hvorvidt et dokument har en iboende dokumentasjonsverdi, og på en annen side vil det å dokumentere alle saksdokument være så omfattende, samt tid og ressurskrevende at det vil være ugjennomførbart i mange sammenhenger. Mangelen på en generalisert privat arkivplikt gir derfor mening for det private, og det gir mening for det offentlig når man vurderer den enorme arbeidsmengden som ville inngå i å følge opp den private arkivplikten og magasinplassen man hadde trengt for å langtidslagre slike arkiver. Det er likevel mulig å vurdere hvorvidt en særegen arkivplikt for enkelte private organ kan være hensiktsmessig.

En privat arkivskaper står altså fritt til å selv velge hvilken dokumentasjon de ønsker å bevare i eget arkiv. I tilfelle denne arkivskaperen senere ønsker å avlevere eller deponere sitt arkiv til en depotinstitusjon kan arkivskaperen risikere at depotinstitusjonen nekter å ta imot arkivet, hvis det oppleves å være for mangelfullt til at det er nyttig. Det er ofte litt tilfeldig hva som blir tatt vare på, men privatarkivene kan også være eneste kilde til den informasjonen som er dokumentert i dem. Dette gjør at privatarkiver har en viktig rolle i historieformidling når de kan knyttes opp mot lokalsamfunnet arkivskaperen kommer fra.

Etter å ha jobbet med ordning av bedriftsarkivet til E.C. Dahls bryggerier i praksisperioden som ledet opp til denne masteroppgaven kan jeg personlig veldig tydelig se denne verdien i arbeidet. Fremtredende næringsdrivende, idrettsklubber og lokale personligheter har en arv det kan være i lokalsamfunnets interesse å bevare. I tillegg påpeker arkivverket at privatarkiver er gode kilder, fordi de generelt har en større mengde fotografier, mer variasjon i materialet og høyere informasjonstetthet enn mange offentlige arkiver.³⁹ Historiebevaring og formidling er gode grunner i seg selv til å bevare privatarkiv, men det er mer hverdagslige nytteverdier tilknyttet til arkivene. Advokat-, bank- og forsikringsarkiv kan være eksempler på private bedriftsarkiv som kan inneholde nyttig informasjon om sine kunder som ikke nødvendigvis er arkivpliktig, og dermed ikke finnes i offentlige arkiv. Dette betyr at en bedre dekning av privatarkiv kan ha følger for privatpersoners økonomi og rettsikkerhet.⁴⁰ Slike arkiv vil nødvendigvis være klausulert for den generelle befolkningen i ca 60 år etter arkivet har blitt skapt, men vil være tilgjengelig for de enkeltindivider materialet omhandler.

39 Arkivverket. «Hva er privatarkiv?» Hentet 29.01.19 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/hva-er-privatarkiv>

40 Stang & Lintoft «Bevarings- og aktivitetsplan for privatarkiv i Oppland» 2010 Hentet 06.03.19 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/6-institusjoner-og-ressurser-pa-privatarkivfeltet>

På tross av en tidligere kommentar vedrørende koordinering av privatarkivarbeidet fram til Arkivmeldingen er det t er tydelig at mottak av privatarkiv har vært et fokusområde for arkivtjenesten over lenger tid. Man kan lese av figuren under hvordan andelen av slike arkiver har økt med et gjennomsnitt på 0.59% pr år de siste 30 årene. Tallene det vises til her sier ingenting om innholdet i privatarkivene, og utgjør ikke nødvendigvis noen indikator for hvordan disse bidrar til en helhetlig samfunnsdokumentasjon, men med tanke på at det har vært en betydelig tilvekst av arkiver det ikke er lovpålegg om å oversende til depotinstitusjonene synes det å være et målrettet og kontinuerlig fokus på å øke andelen bevarte privatarkiv i arkivtjenesten.

Årstall:	1987 ⁴¹	2007 ⁴²	2012 ⁴³	2017 ⁴⁴
Privatarkivandel:	5%	13.5%	20%	22.7%

Figur 1: Økning i privatarkivandel over tid.

Jeg synes det er veldig interessant at hvis vi legger til grunn jevn vekstkurve vil den årlige tilveksten av privatarkivandelen være tilsvarende lik i tyveårsperioden fra 1987 til 2007, og i perioden 2012 til 2017. Særlig når perioden mellom 2007 og 2012 ligger på godt over dobbelt så høy økning som den generelle trenden. Statistikken tyder på at reduksjonen i den prosentmessige tilveksten i perioden 2012 til 2017, sammenlignet med perioden 2007 til 2012 skyldes at andelen offentlige arkiv som ble tatt inn i denne perioden også økte.⁴⁵ Tallene fra 1987 ble hentet fram i sammenheng med NOU 1987:35 «Samtidens arkiv – framtidens kildegrunnlag» som også var grunnlaget for dagens arkivlov⁴⁶, mens de øvrige tallene kommer fra Kulturrådets årlige arkivstatistikk som ble gjennomført i perioden 2007 til 2017. Vi kan lese av dem at fra 2014 til 2017 økte privatarkivandelen kun med 1%⁴⁷ som betyr at tilveksten av privatarkiv i den siste delen av perioden var betydelig lavere enn den gjennomsnittlige trenden. På tross av denne lille nedgangen i økning er likevel snakk om en helhetlig positiv utvikling over et langt tidsrom.

41 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 11

42 Kulturrådet «statistikk for Arkiv og museum 2007» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk2007 s. 10

43 Kulturrådet. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2012» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk_arkiv_2012/24 Side 12

44 Arkivverket «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» Hentet fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tall-og-analyser-fra-2017> . Side 2

45 Arkivverket. Op.cit Side 5

46 Kulturdepartementet. «Arkiv» i st. Meld. nr. 7 (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013. side 7

47 Arkivverket. Op.cit Side 2

Delkapittel 2.4: Forvaltningens utfordringer i privatarkivarbeidet.

Riksarkivaren har arbeidet med privatarkiv siden 1840-tallet, men utfordringene sektoren har møtt på har ikke vært de samme siden da. Noen av de første depotinstitusjonene for privatarkiv var Misjonsarkivet, eid av Norsk misjonsselskap har drevet på med bevaring av privatarkiv siden 1842, og arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek ble opprettet allerede i 1909.⁴⁸ Fram til Arkivlova trådte i kraft i 1999 var det ingen retningslinjer som gjaldt for hvordan privatarkiv skulle håndteres i offentlige depotinstitusjoner. Det har altså siden begynnelsen av den aktive privatarkivbevaringen i Norge vært et utvalg av private aktører som har vært involvert i bevaringen av materialet.

Kulturrådets arkiv- og museums-statistikk har vært med på å vise hvordan spredningen av arkiver har foregått, ikke bare mellom arkivverket og andre arkivdepoter sånn som det ovenfornevnte arbeiderbevegelsens arkiv og Misjonsarkivet, men også andre institusjoner som arbeider med fortids- og informasjonsforvaltning.

I tillegg til endringer i utfordringene tilknyttet privatarkiv-bevaring har det også vært variasjoner opp gjennom årene med hensyn til hvor mange forskjellige depotinstitusjoner som har arbeidet med privatarkiver, og hvordan den totale Privatarkivbestanden har vært fordelt mellom disse. I figuren under ser vi tydelig hvordan mengden deponerte eller avleverte privatarkiver har gått opp i perioden 2013 til 2017, og hvordan spredningen av disse i forskjellige institusjoner har vært. Økningen hos de forskjellige institusjonene skyldes en kombinasjon av å ha tatt inn flere arkiver, og en bedre oversikt over hva man faktisk har oppbevart.

Institusjoner med privatarkiv	Hyllemeter: antall 2013	Hyllemeter: prosent 2013 ⁴⁹	Hyllemeter: antall 2017	Hyllemeter: prosent 2017 ⁵⁰
Arkivverket	29 179.0	28.4 %	36 470.0	30 %
Andre arkiv	46 035.0	44.8 %	40 697.0	33.4 %
Museer	24 000.0	23.3 %	30 938.8	25.4 %
Bibliotek	3 600.0	3.5 %	13 618.9	11.2 %
Totalt:	102 814	100 %	121 724.7	100 %

Figur 2: Institusjonell fordeling av privatarkiv.

48 Kulturdepartementet. «Arkiv» i St. Meld. nr. 7 (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013. Side 15

49 Ellen Røsjø. «Alle har rett på ei fortid.» Oslo, SAMDOK, 2015 side. 7

50 Arkivverket «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» Hentet fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tall-og-analyser-fra-2017> Side 24

Overføring mellom forskjellige institusjoner er noe av årsaken til at «andre arkiv» i figuren over går ned ca 6000 hyllemeter med arkivmateriale i løpet av perioden. I «andre arkiv» er det fylkeskommunale arkivinstitusjoner som er de desidert største depotene i kategorien, og en stor del av nedgangen det vises til her skyldes at Arkiv i Nordland har kassert 2445⁵¹ hyllemeter med privatarkivmateriale i perioden som et ledd av en gjennomgang av arkivbestanden og ASTA registrering som et ledd i utviklingen av en regional bevaringsplan for privatarkivene i Nordland.

I den samme perioden det vises til i figuren ovenfor har ledig magasinplass i depotinstitusjoner på forskjellige nivå blitt målt. I 2013 var det registrert at alle institusjonene som deltok i undersøkelsen fra kulturrådet, ikke bare de som har privatarkiv, tilsammen hadde 108 201 ledige hyllemeter magasinplass.⁵² Dette er fordelt mellom 228 arkivinstitusjoner, museum og bibliotek. Andelen brukte hyllemeter mellom disse var 460 697. I 2017 var det 146 institusjoner som besvarte arkivstatistikken, og disse oppgav at det var 143 000 hyllemeter ledig kapasitet mellom dem, den totale summen av hyllemeter brukt mellom disse institusjonene var 551 459.9 hyllemeter.⁵³ På tross av at det i tallene ser ut til å være mer ledig magasinplass nå enn tidligere rapporteres det i arkivstatistikken av 2017 at den ledige kapasiteten ikke er tilstrekkelig for behovet framover. Det oppgis også at det er et stort etterslep på privatarkiver, dersom dette etterslepet løses, og disse privatarkivene ordnes kan det frigi en del plass i depot. Fra egen erfaring har jeg opplevd at et uordnet arkiv på ca 70 hyllemeter kan bli betydelig mindre i ordnet tilstand.

I 2013 var det 161 institusjoner som oppgav å sitte på privatarkiv.⁵⁴, og i 2017 var det 20 færre. Av 141 institusjoner som oppgir bevaring av privatarkiv i 2017, sitter de største 25 institusjonene på en samlet mengde av 103 577 hyllemeter, av en total bestand på 121 724.7. Dette betyr at selv om privatarkivbevaringen er rimelig spredt i Norge, er det få store aktører. Gjennomsnittlig sitter altså hver av de 116 resterende aktørene på ca 155 hyllemeter privatarkivmateriale. Dette er i gjennomsnitt ikke en ubetydelig mengde arkiv som skal bevares per institusjon, men i realiteten er det jo stor forskjell på hvor mye som bevares på hver av disse 116 forskjellige institusjonene jeg tar utgangspunkt i her. For eksempel vet vi at i 2015 var det 48 institusjoner totalt som satt på mer enn 400 hyllemeter⁵⁵, mens den minste av disse institusjonene kun bevarte 0.3 hyllemeter. Noe av

51 Arkivverket. Op.cit side 24

52 Kulturrådet. «Arkivstatistikken 2013» Hentet 12.05.19 fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/2931b9c4-88a8-4645-b046-5e90060455e8> side 13

53 Arkivverket «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» Hentet fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tall-og-analyser-fra-2017> Side 7

54 Ellen Røsjø. «Alle har rett på ei fortid.» Oslo, SAMDOK, 2015 side. 7

55 Ellen Røsjø. «Alle har rett på ei fortid.» Oslo, SAMDOK, 2015 side. 5

utfordringen knyttet til at privatarkivmaterialet er spredd på denne måten er at publikumstilgangen til disse mindre depotinstitusjon kan være mer begrenset enn hos større institusjoner.

NR	Institusjoner med privatarkiv	Privatarkiv i hyllemeter	Total bestand Hyllemeter
1	Arkivverket	36 470	267 692
2	Bergen byarkiv	12 085	37 026
3	Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek	7 759	7 759
4	Nasjonalbiblioteket	5 280	5 280
5	Østfoldmuseene	4 400	4 511
6	Vestfoldarkivet	3 552	5 029
7	Universitetsbiblioteket i Bergen (Inkludert Skeivt arkiv og spesialsamlingene.)	3 233	3 233
8	Aust-Agder museum og arkiv	3 198	9 076
9	Arkiv i Nordland	2 553	6 675
10	NTNU Universitetsbiblioteket i Trondheim	2 457	2 457
11	Stiftelsen Lillehammer museum (Inkludert Opplandsarkivet avdeling Maihaugen.)	2 393	2 393
12	Oslo byarkiv	2 328	22 348
13	Misjons og diakonsarkivet (VID historisk arkiv)	2 188	2 188
14	Mjøsmuseet	1 655	1 655
15	Stiftelsen Norsk Folkemuseum	1 633	1 633
16	Anno museum	1 577	1 577
17	Telemark museum	1 577	1 577
18	Museene i Sør-Trøndelag A/S	1 524	1 524
19	Norsk Vasskraft og industrimuseum	1 426	1 426
20	Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane	1 425	5 270
21	Arbeiderbevegelsens arkiv i Telemark / Norsk industriarbeidermuseum	1 296	1 918
22	Norsk Luthers Misjonsamband	1 120	1 120
23	Norsk Vegmuseum	870	870
24	Stiftelsen Norsk Teknisk museum	854	854
25	Fylkesarkivet i Oppland	725	20 725
	Sum privatarkiv 25 største:	103 577	

Figur 3: De 25 største privatarkivinstitusjonene.⁵⁶

56 Arkivverket «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» Hentet fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tall-og-analyser-fra-2017> .

Publikumstilgang og tilgjengelighet er viktige nøkkelord for forståelsen av arkiv som et ledd av den felles samfunnshukommelsen. Det kan forstås som en del av ICA's verdenserklæring om arkiv når denne snakker om «åpent tilgang til arkivene», og som en del av et bidrag til en helhetlig samfunnsdokumentasjon. Jeg vil iallefall argumentere for at det blir vanskeligere å snakke om samfunnsdokumentasjon hvis det ikke er mulig å få tilgang til arkivene. Det betyr selvsagt ikke at man ikke kan klausulere dokumenter med sensitive personopplysninger eller lignende informasjon, men at med mindre det er en særlig grunn til å gjøre det bør tilgangen til arkivene i størst mulig grad være åpen! For at dette skal være tilfellet bør dermed avleverte og deponerte arkiv holde en særdeles høy ordningsgrad. Det vil si at de fleste, om ikke alle arkivene som befinner seg i en depotinstitusjon bør være ordnet etter norsk arkivstandard, eller i det minste etter et annet system som gjør det mulig å bruke arkivet aktivt. I privatarkivmaterialet er det ikke nødvendigvis slik at ordningsgraden og tilgjengeligheten er veldig sterk.

Av den totale privatarkivbestanden i Norge var kun 66.5% ordnet og katalogisert pr 2017. En prosentandel som i følge kulturrådets statistikk ikke har endret seg nevneverdig over en periode på flere år.⁵⁷ Dette betyr at omlag 1/3 av alle privatarkiver er utilgjengelige for bruk, da det er fullstendig umulig å manøvrere et arkiv som ikke er ordnet etter en forståelig standard. Dette er et problem for sektoren da det presiseres i Arkivmeldinga at både bevaring og tilgjengeliggjøring av arkiver fra alle sektorer er vilkår for en helhetlig samfunnsdokumentasjon. Den ovenfornevnte ordningsgraden gjelder for alle de institusjonskategoriene som kommer fram i figuren tidligere i dette underkapittelet, mens det konkrete tallet varierer noe mellom de forskjellige institusjonene. For eksempel ble ordningsgraden i museene målt til å ligge på 57 % i 2008.⁵⁸ her også ser vi liten endring over tid da det i 2012 rapporteres at fremdeles nesten halvparten av arkivbestanden i museene var uordnet. Av det som da var ordnet ble det oppgitt at en stor del ikke i henhold til arkivfaglige standard,⁵⁹ den samme ordlyden ble brukt i stortingsmeldingen «Framtidas museum» i 2009.⁶⁰ I aktuelle politiske styringsdokument og utredninger omtales dette som «papiretterslepet», og listes ofte som en av utfordringene i sektoren.⁶¹

Side 25

57 Arkivverket «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» Hentet fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tall-og-analyser-fra-2017>. Side 25

58 Kulturrådet. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2008» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk2008 Side 17

59 Kulturrådet. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2012» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk_arkiv_2012/24 Side 6

60 Kultur og kirkedepartementet. St. Meld. Nr 49: «Framtidas museum» 2008-2009 Oslo, regjeringen 2009 Side 94

61 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 99

Søkbarhet i arkiv er ikke noe som kun kan relateres til ordningsgrad eller klausulering, men som det meste annet i vår tid kan det sees i sammenheng med digitalisering av materialet. Isteden for å bruke arkivansatte til å lokalisere, og så sende over arkivmateriale, eller å fysisk reise til depotinstitusjoner bruker vi i større og større grad digitale formidlingstjenesten til å få innsyn i arkivmateriale. Arkivverket har jobbet effektivt med å tilgjengeliggjøre store deler av sine arkivsamlinger. Både offentlige- og private arkiv blir tilgjengeliggjort gjennom tjenester som Arkivportalen.no, i tråd med prioriteringer fra strategier og politiske prioriteringer, noe jeg kommer tilbake til i neste kapittel. Når det kommer til digital tilgjengelighet var hele 55% av arkivkataloger fra museer og bibliotek ikke tilgjengelig pr 2017⁶² og tallene har ikke vært bedre tidligere.

Vedrørende digitalisering er det også et behov for å bevare private elektronisk skapte privatarkiver i en større grad enn det man har gjort fram til nå. Antallet depotinstitusjoner som mottar digitalt skapte privatarkiv har vært begrenset⁶³, på tross av at mange bedrifts- og organisasjonsarkiv i større og større grad består av digitalt skapte dokumenter heller enn papir. En måte man kan prioritere denne utfordringen vil være gjennom å åpne for at de samme tiltakene som benyttes for å bevare offentlige digitalt skapte arkiv brukes i det private, med en høyere grad av selektivitet og arkivbegrensning, slik at innholdet som bevares ikke overstiger behovet for representativitet, og ikke bruker unødvendige ressurser i form av serverplass. Et problem med en slik tilnærming vil være at digitale arkiv har en tendens til å inneholde mer enn papirarkiv, da terskelen for å lagre et dokument på en database oftere er lavere enn å arkivere det samme materialet. Dette vil medføre at en høy grad av digital avlevering og deponering kan resultere i mye arbeidskraft i depotinstitusjoner må skiftes til digital ordning av enkeltarkiver de mottar. I følge et dokument kalt «status 2018» fra desember 2018 er: «Digitalt skapte arkiv er i svært liten grad bevart. Særlig gjelder dette digitalt skapte arkiver fra private aktører.»⁶⁴

En utfordring som er universell med hensyn til private og offentlige arkiv er at langtidsbevaring av digitalt skapte arkiv kan være uforutsigbar. Endring i operativsystemer og utvikling av hardware gjør at gamle formater fort blir utilgjengelige. Jeg oppdaget dette selv da jeg ordnet bryggeriarkivet til E.C. Dahls og fant en 13.33 cm vinkelrett diskett fra sent 80-tall blant arkivmaterialet.

62 Kulturrådet. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» s. 18

63 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 66

64 Arkivverket. «Strategi for privatarkiv Norge 07 02 2019» Hentet 02.05.19 fra https://www.arkivverket.no/sok/_attachment/inline/5b8cab65-223d-4fba-a686-567c4067306a:b44ee5ee82f5451e59b86880253f5204a8f7a16f/Strategi%20privatarkiv%20Norge_07%2002%202019.pdf Side 5

Statsarkivet i Trondheim var nødt til å kontakte NTNU universitetsbiblioteket for å få tilgang til utstyr som kunne lese disketten, da det ikke har vært en aktiv bevaring av maskiner som kan lese av foreldete datamedier. Et aktivt arbeid med bevaring av digitalt skapte arkiver blir nødt til å være forberedt på denne typen problemer, og aktivt konvertere materialet slik at det opprettholdes over tid. Det krever enn annen type kompetanse enn det tradisjonelle arkivansatte ofte sitter med fra utdanning innen historiske fag.

Delkapittel 2.5: Kapittelkonklusjon

I dette kapitlet har jeg trukket fram arkivenes funksjon og samfunnsoppdrag er en prosess som må forstås i kontekst av sin samtid. For vår del betyr dette utviklingen fra formålsparagrafen i gjeldende arkivlov, gjennom verdenserklæringen for arkiv og fram mot forslaget til ny formålsparagraf for lov om samfunndokumentasjon og arkiver. I denne prosessen har arkivenes rolle som et demokratifremmende virkemiddel, mens de tradisjonelle verdiene om å være rettsfremmende, og å fungere som dokumentasjon av kulturelle, vitenskapelige eller samfunnsmessige verdier.

Privatarkivenes rolle i denne prosessen er å vise samfunnet fra andre perspektiver enn de som er underlagt den offentlige arkivplikten. Bedrifter, privatpersoner, organisasjoner og andre aktører i den private sfære som har ført arkiv gir oss innsikt i andre deler av prosesser vi kan se gjennom det offentliges øyne. Andelen arkiver som bevares i depotinstitusjoner i Norge fra private kilder har vært i kontinuerlig vekst over en periode på 30 år, siden «helhetlig samfunndokumentasjon» ble presentert som en prioritet i 1987. Fordi disse arkivene ikke er omfanget av arkivplikten er det noe vilkårlig hva som har blitt bevart, man har vært avhengig av frivillighet og engasjement fra private arkivskapere som kan samarbeide med arkivtjenesten for å motta privatarkiver.

I tillegg til at privatarkivene ikke er omfattet av arkivplikten, som kan være en utfordring, men som også er hensiktsmessig i sektoren, har privatarkivarbeidet i Norge noen større utfordringer. Det er et juridisk handlingsrom for aktiv bevaring av privatarkiver, men dette handlingsrommet er både begrenset og benyttes ikke til sitt fulle potensiale. Store deler av privatarkivbestanden er preget av vilkårlighet, ettersom det koordineringen av mottak har vært noe mangelfull på nasjonalt plan. Så mye som en tredjedel av den nasjonale privatarkivbestanden er ikke ordnet etter arkivstandard og er dermed ikke tilgjengelige for arkivbrukere. Dette er utfordring som krever økt ressursutnyttelse og en nasjonal prioritering av ordning. Dette kan også løse en annen utfordring: utilstrekkelig magasinplass for framtidens behov. Til sist er det mangel på institusjoner som arbeider med elektronisk skapte privatarkiver.

Kapittel 3: Teori for helhetlig samfunndokumentasjon

Delkapittel 3.1: Bakgrunn for privatarkivsatsningen

Selv om riksarkivaren har tatt imot privatarkiv siden midten av 1800-tallet har aldri vært utgitt en nasjonal strategi som har gitt konkrete retningslinjer til underliggende offentlige organ om hvordan man burde gå fram og eventuelt prioritere i det videre arbeidet med privatarkiv. Bevistheten om mangelen på en slik strategi har imidlertid vært kjent i lang tid. For eksempel kan dette spores tilbake til privatarkivkommisjonen fra 1951⁶⁵. Det har derimot sjeldent vært arbeidet direkte opp mot givere av privatarkiv slik at det har vært en orden på det som kommer inn, offentlige arkivinstitusjoner har i stor grad vært villig til å ta imot det de får. Dette har gjort det vanskelig å jobbe mot et representativt utvalg av privatarkiv som bevares av offentlige depot. Da ABM-meldingen, eller stortingsmelding St. Meld. nr. 22 (1999-2000) kom anbefalte den å styrke privatarkivsatsningen i de kommende årene.

Vi ser resultatet av satsningen i form av de første retningslinjene for vern av privatarkiv som ble utsett fra riksarkivaren i 2002. I disse retningslinjene legger Riksarkivaren fram at det er ønskelig at privatarkiver bevares planmessig og systematisk, av depotinstitusjoner som følger arkivfaglige rutiner og prinsipper. Riksarkivaren gis ansvaret for å samordne dette arbeidet.⁶⁶ Retningslinjene går inn på utfordringer som ennå preger privatarkivsituasjonen, som arbeidsdeling, behov for høy ordningsgrad og dermed tilgjengelighet til arkivene, samt sikring av arkivmaterialet mot mus, brann og menneskelig uforstand. Disse retningslinjene tar også for seg bevaringsplaner og er utgangspunktet for de eldste regionale bevaringsplanene for privatarkiv, som kan sees sammen med de nyeste strategiene skrevet etter riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015-2020 ble publisert.

I tillegg anbefaler retningslinjene depotinstitusjoner om å ha vedtatt bevaringspolitikk som utgangspunkt for hvilke privatarkiver man ønsker å prioritere til mottak. Handlingsrommet innen juridiske virkemidler for privatarkivbevaring trekkes også frem i dette dokumentet, men i stedet for å diskutere «særlig bevaringsverdige arkiv» som en noe utfordrende pressisering, slik de øvrige styringsdokumentene referert i denne oppgaven gjør, gir retningslinjene anbefalinger til

65 Kulturdepartementet. St. Meld. 22 (1999-2000) «kjelder til kunnskap og oppleving» Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturmområdet. Side 38

66 Arkivverket. «Retningslinjer for arbeidet med privatarkiv» hentet 13.05.19 fra <https://www.arkivverket.no/om-oss/vare-publikasjoner/riksarkivarens-rapporter-og-retningslinjer>

fylkeskoordinerende arkivinstusjoner og andre depot om å sende inn forslag til Riksarkivaren om arkiv fra sitt virkeområde som kan vurderes for vern etter arkivlovens § 13.⁶⁷

Hovedmålet med å bevare privatarkiv er å sørge for en størst mulig grad av representativ samfunnsdokumentasjon.⁶⁸ Ord som helhetlig, representativ, fullstendig og samla brukes om hverandre i politiske styringsdokumenter når man omtaler arkivtjenestens målsetting, men det er ordet helhet dukker opp i flest sammenhenger. Uansett hvordan man velger å ordlegge seg, ser det ut til at formålet alltid er det samme: Den totale mengden bevarte arkiv skal, i tillegg til alle sine andre funksjoner, vise et mest mulig realistisk bilde av fortidens og samtidens samfunn. Å prioritere bevaring av denne dokumentasjonen, selv når det ikke er arkivpliktig er å jobbe for å sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon for fremtiden. Alle politiske styringsdokument siden 1987 som omhandler arkivforvaltning bruker betegnelsen helhetlig samfunnsdokumentasjon for å definere målet med norsk arkivpolitikk.⁶⁹ Vi ser denne tendensen videreført i navnet til privatarkivutredningen fra PRIV, «En helhetlig samfunnshukommelse», og i arkivmeldinga defineres meningen bak dette begrepet i større grad:

«Arkiva frå statleg, kommunal og privat sektor viser samfunnet frå ulike vinklar og ståstader, og dei utfyller kvarandre som kjelder til eit heilskapleg bilete. Som direkte spor etter dei handlingane og hendingane som har gått føre seg, dokumenterer arkiva ei rekkje aktivitetar og prosessar som er sentrale element i samfunnsutviklinga»⁷⁰

«eit heilskapleg bilete», eller helhet i sammenheng med samfunnshukommelsen kan ut ifra dette tolkes til å omhandle dekningsgraden eller representativiteten til arkivene. Hvor stor del av samfunnets historie kan erindres og formidles på bakgrunn av det bevarte arkivmateriale, på samme måte som vi snakker om representativitet i kulturminneforvaltningen. Det må altså være hensyn til geografi, sosioøkonomiske forhold, minoritetsgrupper, kjønn med mer. Utvalgene av arkivmateriale fra alle disse gruppene, enten arkivet representerer privatpersoner, bedrifter eller organisasjoner bør være så omfattende at det er mulig å skape et vitenskapelig grunnlag for å si noe om tendenser i den aktuelle kategorien, framfor å måtte bruke enkeltteksempler til å gjøre kvalifiserte gjettinger rundt disse.

67 Arkivverket. «Retningslinjer for arbeidet med privatarkiv» hentet 13.05.19 fra <https://www.arkivverket.no/om-oss/vare-publikasjoner/riksarkivarens-rapporter-og-retningslinjer>

68 Arkivverket 2018. «Hvorfor bevaring av privatarkiv?» Hentet 10.12.18 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/hvorfor-bevaring-av-privatarkiv>

69 Arkivverket. «Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020» Hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkiv>

70 Kulturdepartementet. «Arkiv» i st. Meld. nr. 7 (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013. s. 76

Utfordringen i å oppnå god representativitet i privatarkivsektoren er at det ikke eksisterer juridiske virkemidler som gjør at man har kontroll over hvilke privatarkiver man mottar. Man kan selvsagt velge å nekte å ta imot enkelte arkiver dersom man føler at enkeltarkivet som avleveres gjelder for et samfunnsområde som er tilstrekkelig dekket, eller om arkivet ikke er dekkende nok til å kunne være et hensiktsmessig bidrag til den helhetlige samfunnsdokumentasjonen. Det man derimot ikke har mulighet til å gjøre er å kreve inn enkeltarkiver som er hensiktsmessige for å fylle eventuelle hull i bestanden, man kan samarbeide med arkivskapere for å få inn slike arkiver, men det vil alltid være et resultat av frivillighet. Frivillighet i seg selv er ikke et negativt trekk i privatarkivbevaringen, men det kan medføre noen problemer om man ønsker en helhetlig samfunnsdokumentasjon.

Delkapittel 3.2: Stortingsmelding nr. 7 (2012-2013) Arkiv. «Arkivmeldingen»

Arkivloven og tilhørende forskrifter må revideres slik at de tar hensyn til teknologiske utviklinger som har ringvirkninger for sektoren. Dette er kanskje den viktigste anbefalingen som kommer fra Arkivmeldinga, og store deler av teksten jobber opp mot denne konklusjonen gjennom å fokusere på digitalisering gjennom hele dokumentet. Privatarkiv nevnes jevnlig i teksten, men oppleves noe som en bisetting, noe man kan ordne når man likevel skal endre ting. Dette betyr ikke at temaet er nedprioritert, som jeg har poengtert opptil flere ganger i teksten har arkivtjenesten arbeidet jevnt og trutt med å øke dekningsgraden av privatarkiv over en årrekke. Med lovverket slik det er nå er det likevel begrenset hva man kan gjøre med privatarkiv, derfor er revideringen et godt tiltak for privatarkivarbeidet i tillegg til at det gjør det mulig å tilrettelegge for digitalisering av sektoren.

Formålet med arkivmeldinga er å ta opp de utfordringene som har vist seg i perioden mellom meldinga ble lansert i 2013, og ikrafttredelsen av arkivlova i 1999. Den raske framveksten av det digitale samfunnet var ikke tatt hensyn til i arkivloven da den ble utarbeidet, noe som ikke er direkte overraskende da utviklingen har gått mye raskere enn noen kunne ha sett for seg. I tillegg har det, som presentert i forrige kapittel av denne masteroppgaven, vist seg å være andre utfordringer i arkivsektoren det har vært interesse for å utbedre. Opplevelsen var at for å kunne bidra positivt mot å løse disse utfordringene var det et behov for et politisk styringsdokument som kunne legge fram grunnlaget for en arkivfaglig strategi. Arkivmeldinga var begynnelsen på dette arbeidet, og la grunnlaget for arbeidet som kom siden i form av SAMDOK og Riksarkivarens privatarkivstrategi.

De konkrete forslagene fra arkivmeldinga om endringer til arkivloven som bør vurderes innebærer at journalpliktige dokument etter offentliglova også blir det etter arkivlova. At bedrifter som utfører oppgaver på vegne av det offentlige skal følge det offentliges regelverk. At arkivskapning skal være en pålagt funksjon hos alle system som håndterer offentlige arkivdokument. I tillegg til de to fokusområdene som er av særlig interesse for privatarkivsektoren: At regelen om sikring av særskilt verneverdige arkiv bør får et videre virkeområde, og at riksarkivarens koordineringsansvar for arbeidet med privatarkiv bør tydeliggjøres gjennom at det innlemmes i lovverket.⁷¹ I det videre arbeidet med disse anbefalingene er det ofte disse to sistnevnte tiltakene som er selve midtpunktet i fokuset. Både utredningen, og privatarkivstrategien skrevet på bakgrunn av den fokuserer i veldig stor grad på denne revideringen av arkivloven. Og med lanseringen av NOU 2019:9 i april 2019 ser vi tydelig at dette er et fokus som har vært videreført i arkivsektoren forøvrig, og har resultert i et forslag til ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiv. Vi kan dermed med en rimelig grad av sikkerhet påstå at disse forslagene har blitt fulgt opp, slik stortingsmeldingen legger opp til.

Arkivmeldinga kommer også med en hel rekke andre forslag med hensyn til organisering, revidering av forskrifter og andre lignende tiltak som kan være av interesse for å videreutvikle arkivsektoren, men som vil ha lite interesse for privatarkivfeltet. Det neste som foreslås spesifikt for denne delen av sektoren er å konkretisere nivåene for privatarkivbevaring i Norge. Arkivmeldinga sier ordrett at «Ramma for denne konkretiseringa er at arkiv frå privat sektor skal vere tilfredstillande representert i ein samla samfunnsdokumentasjon.»⁷² Det legges til grunn at denne konkretiseringa skal foregå i samarbeid med andre organisasjoner og institusjoner som oppleves å være viktige aktører i arkivsektoren. Tiltaket som foreslås her er realisert gjennom SAMDOK hvor man la opp til at samarbeidet skulle foregå som en «forpliktende dugnad mellom likeverdige partnere, hvor formålet var felles resultater gjennom mulighet til direkte påvirkning.»⁷³

På bakgrunn av dette samarbeidet skal Riksarkivaren i følge arkivmeldinga utarbeide en strategi for det videre privatarkivarbeidet. Som vi vet ble dette også fulgt opp, og har dannet grunnlaget for både dette kapittelet av oppgaven, og grunnlaget for denne masteroppgaven forøvrig. Det legges opp til at strategien bør være basert på et bredt samarbeid med aktuelle aktører fra hele arkivfeltet, inkludert næringsliv og andre aktører fra privat sektor. Arkivverket skal fungere som koordinator mellom de forskjellige aktørene, med formål om å skape et fungerende samspill.

71 Kulturdepartementet. «Arkiv» i st. Meld. nr. 7 (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013. s 109

72 Kulturdepartementet. «Arkiv» i st. Meld. nr. 7 (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013. s 110

73 Kari Frodesen. «SLUTTRAPPORT prosjekt SAMDOK (2013-2017)» Arkivverket, 2018 hentet 18.03.19 Fra <https://SAMDOKdotcom.files.wordpress.com/2018/10/sluttrapport-SAMDOK-2015-2017-endelig-30-09-20181.pdf> side 2

Utover det som er nevnt her kommer ikke arkivmeldinga med veldig konkrete tiltak som kan arbeides videre med til en strategi om privatarkivarbeidet. Isteden løfter den opp flere helhetlige utfordringer for sektoren, samtidig som den kommer med politiske retningslinjer for den helhetlige arkivforvaltningen og lar sektoren selv, gjennom SAMDOK, arbeide for å finne konkrete løsningsforslag på de utfordringene som løftes opp. I motsetning til hvordan det er mellom SAMDOKs privatarkivutredning og privatarkivstrategien, hvor man mer eller mindre ordrett finner de samme tiltakene gjenspeilte i de to forskjellige dokumentene, er det derfor i arkivmeldingen i større grad vist til lengre linjer og en mer overordnet sammenheng i arkivsektoren.

Delkapittel 3.3 SAMDOK – en helhetlig samfunnshukommelse.

En av de viktigste skillene mellom Arkivmeldingen og Privatarkivutredningen «En helhetlig samfunnshukommelse» er at sistnevnte var mye tydeligere på hvilke tiltak den ønsket gjennomført for å oppnå sine mål. Disse var også mer spesifiserte inn mot interessefeltet for denne oppgaven ettersom utredningen utelukkende fokuserer på privatarkiv, og arkivmeldinga hadde et mye bredere fokus. I tillegg ble arkivmeldingen skapt «ovenfra og ned» med hensyn til organisasjonsstrukturen til arkivene, mens SAMDOK, og dermed privatarkivutredningen tok innspill fra grasrota i sektoren vedrørende hvilke utfordringer de følte på, og arbeidet seg oppover derfra. Denne tilnærmingen gjorde at det ble mulig å finne et krysningspunkt mellom nasjonale politiske prioriteringer, og erfaringene fra arkivarbeidere som merket hvor skoen trykket. I forrige delkapittel var jeg innom at Arkivmeldinga ikke kom med konkrete tiltak eller arbeidsoppgaver for samarbeidet, og det var på bakgrunn av denne bestemmelsen om at hva som skulle fokuseres på måtte velges nedenfra. SAMDOK selv konkluderte senere i sin sluttrapport med at noe av bakgrunnen for at prosjektet ble satt i gang var at det var en utfordring at de forskjellige institusjonene i arkivsektoren hadde en lav grad av dialog og tillit til hverandre før prosjektet ble startet. Arkivverket ble i liten grad opplevd som en aktiv pådriver for å løse utfordringene i sektoren av de andre aktuelle institusjonene.⁷⁴

I tillegg til en lengre del av privatarkivutredningen som la fram mange av utfordringene i sektoren, som presentert i forrige kapittel av denne masteroppgaven, tok utredningen for seg det SAMDOK opplevde som de viktigste satsningsområdene innenfor privatarkivfeltet før de kom med konkrete tiltak til riksarkivarens privatarkivstrategi. Privatarkivutredningen gjorde dette gjennom å ha egne kapittel om dokumentasjon og tilgang, bedriftsarkiv, digitalt skapte privatarkiv juridiske virkemidler

74 Kari Frodesen. «SLUTTRAPPORT prosjekt SAMDOK (2013-2017)» Arkivverket, 2018 hentet 18.03.19 Fra <https://SAMDOKdotcom.files.wordpress.com/2018/10/sluttrapport-SAMDOK-2015-2017-endelig-30-09-20181.pdf> side 3

i sektoren og samarbeidsløsninger for ansvarsfordeling innen privatarkiver. Privatarkivutredningen brukte disse kapitlene til å legge grunnlaget for 11 konkrete forslag til tiltak som kan brukes til å oppnå en mer helhetlig samfunndokumentasjon.

Til å begynne med fokuserte tiltakene på revisjon av arkivloven, og kom med to forskjellige typer juridiske virkemidler som vil være av interesse for videre privatarkivarbeid. Den første kategorien av endringsforslag går på revidering av arkivlovens kapittel III om privatarkiv, med særlig vekt lagt på §13. Anbefalingene som passer inn her kan oppsummeres slik: Styrking av bestemmelsen om «særskilt verneverdige» arkiv etter arkivlovens §13. I tillegg til at arkivlovens §13b styrkes slik at alle depotinstitusjoner pålegges å sende inn opplysninger om sine arkiv til en samlet katalog. Til sist i denne kategorien, at riksarkivarens koordineringsansvar for arbeidet på privatarkivfeltet blir gjort eksplisitt gjennom at det inngår i lovteksten.⁷⁵ Den andre kategorien av forslag til tiltak som kan forbedre privatarkivarbeidet går i stor grad på å endre kriteriene for hva som defineres som privatarkiv, eller hvert fall for hvilke arkiv de forskjellige regelsettene for privat og offentlig sektor bør gjelde for. Utredningen kommer med følgende forslag på dette punktet: Det bør stilles krav om å følge regler for offentlige arkiv ved skifte av status fra offentlig til privat, når en privat virksomhet utfører arbeid på vegne av det offentlige eller når et privat selskap er helt eller delvis eid av det offentlige.⁷⁶

Noe av tanken bak formålsparagrafen til arkivloven er at den skal gjelde både for offentlige og private arkiv, men SAMDOK poengterer at dette ikke egentlig er tilfelle per dagens forvaltningspraksis fordi riksarkivaren ikke bruker sin myndighet etter paragraf 14 til å gi rettslinjer innen privatarkivbevaring til underliggende offentlige organ.⁷⁷ Dette leder SAMDOK videre til å anbefale at det gjennomføres en revurdering, om nødvendig oppdatering av arkivloven, med et primært fokus på kapittel 3, som tar for seg retningslinjer for arbeid med privatarkiver. I forrige kapittel trakk jeg frem utfordringen med manglende juridiske virkemidler for privatarkivbevaring, SAMDOK arbeidet på bakgrunn av anbefalinger fra Arkivmeldinga for å revidere arkivloven og løse disse utfordringene. SAMDOK anbefalte å gjøre endringer i arkivloven, var det spesifikt nevnt å styrke «særskilt verneverdig» -bestemmelsen, slik at også lokale og regionale verdier kan brukes som utgangspunkt for vern ved enkeltvedtak for særlig bevaringsverdige privatarkiv.⁷⁸

75 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 98

76 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 98

77 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 99

78 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 96

Det andre forslaget gikk på å styrke Kulturloven slik NOU 2013:4 anbefaler. Det direkte innholdet i dette forslaget innebærte å gi kommuner og fylkeskommuner ansvar for å utvikle planstrategier på kulturområdet. Dette forslaget kan sees i sammenheng med de neste tre, som alle går på en tydeligere ansvarsfordeling mellom institusjoner som arbeider med privatarkivbevaring på en eller annen måte. Tiltak tre går inn på å bruke bestemmelser fra plan- og bygningsloven til å gi mer avklarte arbeidsoppgaver til fylkeskoordinerende ledd av privatarkivbevaringen, og tiltak fire er ganske rett fram å styrke koordineringsoppgavene Riksarkivet har i privatarkivarbeidet.⁷⁹ Tiltak fem, er mer omfattende enn de foregående fordelingstiltakene, og begynner med å foreslå at koordinering på nasjonalt nivå av bevaringstitusjoner skal suppleres med nettverk for enkelte sektorer eller emner etter behov. Dette konkretiseres ytterligere gjennom 3 del-tiltak: Etablering av regionale kompetansesenter, samtaler med NHO om sentral avtale vedrørende privatarkivbevaring og «en høyere prioritering av bevaring av privatarkiv i arkivverket som ledd i arbeidet for en helhetlig samfunnsdokumentasjon».⁸⁰

Tiltak nummer seks går på å skape en felles metodikk for bestandanalyser, samfunnsanalyser og bevaringsplaner som kan tas i bruk fylkesvis og for enkelte sektorer i samspill med regionale institusjoner. Tematikken videreføres til tiltak nummer syv som går inn på å standardisere bruk av ASTA i alle depotinstitusjoner, og at informasjon om arkivene skal publiseres på Arkivportalen.no slik at man får en samkatalog for privatarkiv, slik det forutsettes i arkivlovens § 13-b:

«[Riksarkivaren skal] føra register over privatarkiv som er tekne vare på av offentlege og private oppbevaringsinstitusjonar.»⁸¹ Et underliggende del-tiltak for dette er å skape et felles driftsmiljø for ASTA og Arkivportalen som skal gjelde for hele landet, og at det skal etableres et sentralt aktørregister.⁸²

Videre gikk utredningen over til å presentere administrative og økonomiske tiltak som var ønsket å bidra til en større grad av helhetlig samfunnsdokumentasjon. Det foreslås blant annet å styrke eksisterende støtteordninger for privatarkivarbeid, og å øremerke forskning- og utredningsmidler til spesifikke oppgaver på feltet. Det ble lagt vekt på å synliggjøre arkivenes betydning og samfunnsrolle, med særlig fokus på hvordan privatarkivene kan være et ledd i demokratiets infrastruktur, er en del av den kulturelle grunnmuren i lokalsamfunnet og er en aktiv byggekloss for

79 Ellen Røsjø. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 101

80 Ellen Røsjø. «Alle har rett på ei fortid.» Oslo, SAMDOK, 2015 side 11

81 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 13

82 Ellen Røsjø. «Alle har rett på ei fortid.» Oslo, SAMDOK, 2015 side 12

identitet og historieforståelse. Samt å vise hvordan arkivmateriale kan ha en viktig rolle som kildegrunnlag i alle typer forskning.⁸³

Videre ble det presisert at man skal stimulere til en større grad av regional samlokaliseringstiltak på tvers av forvaltningsnivå for å bygge samhandling og bedre ressursutnyttelse. Målet med dette er å skape sterkere regionale arkivinstitusjoner som jobber med alle arkivtyper og aktivt formidler sammenhengen mellom disse. Disse sterke regionale arkivinstitusjonene skal etter intensjonen finansieres av et spleiselag satt sammen av de offentlige forvaltningsnivåene, med støtte fra næringslivet. Dette kan sees i sammenheng med tidligere tiltak som foreslår et samarbeid på privatarkivfeltet mellom arkivinstitusjonene og NHO. Det foreslås videre at det skal opprettes et felles elektronisk sikringsmagasin for privatarkiv. Det siste tiltaket som trekkes fram i utredningen er at det skal opprettes et samarbeid mellom arkivinstitusjoner, skifterett og bobestyrere som gjør det naturlig å bevaringvurdere bedrifter utover enkeltmannsforetak som går konkurs, og gi tilbud om oppbevaring i depot.⁸⁴

Utredningen avsluttes med å presisere at dersom man følger disse tiltakene vil det lede til et samfunn som er bedre systematisert og samordnet i et arbeid med privatarkiv, og at en økt grad av ressurser fra alle samfunnsledd til privatarkivsatsningen vil gi en positiv utvikling: «En mer *helhetlig* samfunnsdokumentasjon på sikt og «alle vil få rett til ei fortid!»

Delkapittel 3.4: Kapittelkonklusjon

Gjennom dette kapitlet har jeg pekt på hvordan utviklingen mot en Riksarkivarens privatarkivstrategi og de regionale bevaringsplanene som kan bidra til en helhetlig samfunnsdokumentasjon startet med tiltak i retningslinjene for privatarkiv i 2002, og disse ble brukt til å utvikle arbeidet videre etter anbefalinger fra Arkivmeldingen og senere SAMDOKs privatarkivutredning, som også konkretiserte hvilke tiltak deltakerne, som representanter for privatarkivsektoren, følte det var et behov for å gjennomføre for å kunne sikre en større grad av privatarkivbevaring for framtiden. Når jeg går videre i neste kapittel og presenterer oppgavene i Riksarkivarens privatarkivstrategi er det tydelig at mye av det som legges fram i «En helhetlig samfunnshukommelse» går videre, særlig arbeidet med revisjon av arkivloven, tydeligere ansvarsfordeling mellom offentlige institusjoner og en bedre ressursutnyttelse fra de samme institusjonene prioriteres.

83 Ellen Røsjø. «*Alle har rett på ei fortid.*» Oslo, SAMDOK, 2015 side 12

84 Ellen Røsjø. «*Alle har rett på ei fortid.*» Oslo, SAMDOK, 2015 side 13

Kapittel 4: Praksis for en helhetlig samfunnsdokumentasjon

Delkapittel 4.1: Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020.

I overgangen fra tiltakene som løftes opp i «En helhetlig samfunnshukommelse» til Riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020 går arbeidet fra å være mest teoretisk til å bli fremtredende praktisk. Styringsdokumentene fokuserer ikke lenger på å opplyse leseren om hva de forskjellige utfordringene i sektoren er, eller hvilke tiltak som har størst oppslutting i fagmiljøet. Fra og med Privatarkivstrategien handler arbeidet mot en helhetlig samfunnsdokumentasjon om hvilke oppgaver som skal utføres, og hvilke målsetninger disse oppgavene skal oppfylle.

De aktuelle åtte oppgavene som presenteres i Privatarkivstrategien er basert på de 11 tiltakene nevnt i SAMDOKs Privatarkivutredning. Ettersom denne strategien gjelder for perioden 2015-2020, vil deler av strategien være fullbyrdet, mens andre deler fremdeles arbeides med når denne masteroppgaven leveres i 2019. I Riksarkivarens Privatarkivstrategi trekkes utfordringene for privatarkivsektoren i en punkt-liste som navngir disse spesifikke utfordringene. Dette er de samme utfordringene som løftes fram i privatarkivutredningen, og de som nevnes i kapittel to av denne masteroppgaven.

- Etterslepet på bevaring av papirarkiv (særlig bedriftsarkiv)
- Mangel på magasinplass for privatarkivmateriale,
- manglende bevaring av elektronisk skapte privatarkiv
- bredt samarbeid om å få utarbeidet regionale bevaringsplaner⁸⁵

Utfordringene skiller seg fra de åtte oppgavene i at disse ikke er løsningsorienterte, men heller gir et inntrykk av hvilke problemer det er meningen at oppgavene skal løse for privatarkivene. Hver av oppgavene går aktivt inn for å arbeide opp mot en del av utfordringene nevnt ovenfor, men flere av dem jobber innenfor de samme overordnede kategoriene, og noen ganger har de tiltak eller intensjoner som går på tvers av hverandre. Eksempelvis trekkes det fram i Riksarkivarens Privatarkivstrategi at de to hovedgrepene som må tas og som gir utgangspunkt for de åtte oppgavene, for å sikre en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon er: «[å sørge for] tydelig arbeidsfordeling i sektoren mellom forvaltningsorganene, bedre samordning og effektiv systematisering» samt «tilførsel av flere ressurser til privatarkivfeltet samlet sett fra stat, fylker, kommuner og større innsats av midler fra privat næringsliv og organisasjoner.»⁸⁶

85 Arkivverket. «Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020» Hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkiv> Side 1

86 Arkivverket. OP.Cit Side 2

En fullstendig gjennomgang av disse oppgavene vil være veldig omfattende, og ikke nødvendigvis hensiktsmessig med hensyn til problemstillingen denne masteroppgaven tar sikte på å løse. I stede vil jeg se på hvordan de forskjellige oppgavene faller inn under kategoriene kvantitativ eller kvalitativ tilnærming til helhetlig samfunnsdokumentasjon. Enkelte oppgaver er kvantitative med kvalitative tiltak. Det vil i mange tilfeller være en kombinasjon av kvantitative og kvalitative aspekter ved gjennomførelsen av oppgaver for en helhetlig samfunnsdokumentasjon. I figuren under prøver jeg å synliggjøre hvordan disse tilnærmingene skiller seg fra hverandre.

Kvantitativ tilnærming	Kvalitativ tilnærming
Systematiske tiltak med målbare vurderingsgrunnlag.	Flexibele tiltak for utfordringer som ikke lar seg måle.
Felles løsningsforslag for alle deler av privatarkivsektoren.	Løsningsforslag for konkrete utfordringer som kan implementeres etter behov.
Innkommende data tar sikte på å forklare atskilte fenomener.	Innkommende data tar sikte på å kunne få fram sammenhenger og helhet.
Mottak av privatarkivmaterialet uavhengig av kilde for å øke bestanden.	Mottak av privatarkivmateriale fra spesifikke kilder for å dekke mangler i bestanden.

Figur 4: Kvantitative og kvalitative tilnærminger til Helhetlig samfunndokumentasjon. Basert på oversikten til Olav Dalland i Metode og oppgaveskriving.⁸⁷

Oppgavene som foreslår en kvalitativ tilnærming til en helhetlig samfunnsdokumentasjon eksemplifiseres godt i den første oppgaven som presenteres i Strategien: Riksarkivarens privatarkivstrategi er et konkret løsningsforslag opp mot utfordringene i arkivsektoren tilknyttet juridiske virkemidler for privatarkiv som omtalt i kapittel to av denne masteroppgaven. Oppgaven nevner ikke kulturloven eller plan og bygningsloven som trekkes fram i oppgave to og tre av SAMDOKs privatarkivutredning, men det betyr ikke at disse forslagene ikke kan følges opp på andre måter. I kapittel 5 skal jeg se mer på hvordan denne oppgaven har blitt fulgt opp gjennom arbeidet med NOU 2019:9 «Fra kalvskinn til datasjø» og i forslaget til ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver. Denne utredningen er det tydelige neste steget i prosessen som har ledet utviklingen i sektoren fra arkivmeldinga, men i likhet med mange andre dokumenter tar NOUen for seg flere deler av arkivfeltet enn bare privatarkiv. I kapittel seks vil jeg likevel ta for meg de delene av denne utredningen som er mest relevante for privatarkivarbeidet og gjøre en vurdering av hvorvidt de vil fungere som et positivt bidrag mot en helhetlig

⁸⁷ Olav Dalland, «Metode og oppgaveskriving» Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2017 side 53

samfunnsdokumentasjon. Oppgave fire og seks er også kvalitative i det meste av sin tilnærming til å løse utfordringene, med oppgave fire som fremtredende for de regionale bevaringsplanene: Kanskje det viktigste virkemidlet for å kunne oppnå en helhetlig samfunndokumentasjon.

I oppgave nummer fire refererer et av tiltakene tilbake til Riksarkivarens retningslinjer for privatarkivarbeidet som bakgrunnen for fokuset på koordinering av institusjoner på tvers av forvaltningsnivå, og styrkning av de fylkes-koordinerende organisasjonene slik at man kan fastsette regionale og nasjonale bevaringsplaner med tydelig arbeid- og ansvarsfordeling. Dette knyttes også opp mot oppgave åtte i Privatarkivstrategien, om felles metodikk for privatarkivsektoren.⁸⁸ Oppgave fire fortsetter videre med et tiltak som presiserer at: «Det bør legges] økt vekt økt vekt på helhetlige bevaringsvurderinger av samfunnssektorer på flere nivåer – både offentlige og private aktørers arkiv vurderes for bevaring ut fra deres samfunnsrolle».

Kvantitativ tilnærming til en helhetlig samfunndokumentasjon kommer tydelig fram i oppgave to, tre, fem og syv. Alle disse oppgavene fokuserer på å digitalisering, økt ressurstilførsel eller andre tiltak som kan medføre at man tar imot en større mengde privatarkiv uten at man nødvendigvis håndplukker hvilke arkiver man mottar i slike prosesser. Flere av disse oppgavene kan løses rimelig lett gjennom å følge tiltakene som er satt opp i sammenheng med dem, det eneste man trenger er initiativ, tid og ressurser til å gjennomføre dem. Andre oppgaver er mer utfordrende, og trenger et større grunnlag av kompetanse og kunnskap før de kan påbegynnes, det er med hensyn til disse oppgavene de regionale bevaringsplanene blir aktuelle. Felles system for digitalisering per oppgave åtte vil være et positivt bidrag til å løse utfordringen om digitalisering.

Oppgave to om hensiktsmessig ansvars og oppgavefordeling i Riksarkivarens Privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020 tar for seg koordinering og felles grunnlag for privatarkivbevaringen i Norge. Regionale bevaringsplaner, med oversikt over dekningsgrad og bestandsinnhold vil være et viktig virkemiddel for en økt grad av koordinering, fordi disse gjør det enklere å vite hvem som bevarer hva i privatarkivsektoren. Kunnskap om hva som faktisk er blitt bevart gjør bidrar til hensiktsmessig fokus på å prioritere deler av arkivbestanden som ikke har oppnådd en helhetlig samfunnsdokumentasjon, der representativiteten ikke er god nok.

88 Arkivverket. «Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020» Hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkiv> Side 3

Tiltak og oppgaver som kommunikasjon med Kulturdepartementet, og NHO er det ingenting som står i veien for å gjennomføre, og disse krever neppe heller tilføyelse av midler eller ressurser man ikke har tilgjengelig. Hvis resultatet av disse samtale, særlig samtale med NHO og andre bransjeorganisasjoner er et økt fokus på at bedriftsarkiver og «høyreside» organisasjoner som NHO i større grad kan bidra med sine privatarkiver til depotinstitusjoner kan det i aller høyeste grad være noe som bidrar til en økt grad av helhetlig samfunndokumentasjon. Jeg vil gå nærmere inn på akkurat dette i neste kapittel.

Oppgave åtte går på å utvikle en felles metodikk for privatarkivfeltet, en intensjon som i seg selv kan forstås som et ledd i en kvantitativ tilnærming, da det vil være enklere å digitalisere og tilgjengeliggjøre store arkivmengder fra hele sektoren som et resultat av dette, men resultatene fra denne oppgaven vil også potensielt være betydningsfulle for arbeidet med tolkning og vurdering av bestandsanalysene. Oppgaven eksisterer altså som en viktig del av begge tilnærminger, fordi man trenger det kvantitative arbeidet for å kunne gjennomføre en kvalitativ undersøkelse av dem i ettertid. Oppgave åtte sier blant annet at: «Riksarkivaren stimulerer til at bevaringsplaner utarbeides fylkesvis og for enkelte sektorer basert på bestandsanalyse og samfunnsanalyse.»⁸⁹ Det er lagt til grunn at dette skal gjøres av fylkeskoordinerende institusjoner. I Arkivverkets status for privatarkivarbeidet fra 2018 er det notert at 15 av 18 fylker har utpekt slike fylkeskoordinerende institusjoner, og at disse er en del av et nettverk drevet av Riksarkivaren.⁹⁰ Det er flere andre tiltak eller deler av oppgavene som kan knyttes opp mot de regionale bevaringsplanene, og alle oppgavene er avhengige av kunnskapen som kommer av bestandsanalysene for å kunne utføres effektivt, men det er oppgave fire og åtte som fokuserer mest direkte på disse planene. I følge arkivverkets status for privatarkivarbeidet fra Desember 2018 har det blitt utviklet bevaringsplaner i litt over halvparten av dagens fylker, altså før regionsreformen trer i kraft andre steder enn i Trøndelag.⁹¹

Alt i alt vil nok samtlige tiltak som arbeider for en økt grad av tydeliggjøring i ansvarsfordeling og gjennomføringsevne være positive bidrag for en helhetlig samfunndokumentasjon. Det samme kan sies om de kvantitative tiltakene som fokuserer særlig på effektivisering, ressurstilgang og digitalisering. Raskere behandlingstid, flere arkivarer og mer penger til arkivene kan føre til at overskuddet til å arbeide med ordning økes, som resulterer i en oppgang i tilgjengeligheten av privatarkivene, noe som definitivt vil kunne gi et bedre inntrykk av bestands sammensetningen i

89 Arkivverket Op.cit side 5

90 Arkivverket. «Strategi for privatarkiv Norge 07 02 2019» Side 5

91 Arkivverket. «Strategi for privatarkiv 07 02 2019» 2019 Side 5

privatarkivene, og gi økt tilgang til arkivmaterialet for arkivets brukere. Det samme kan sies om fokuset på digitalisering ettersom det som tidligere nevnt per dags dato er en veldig liten grad av bevarte privatarkiver som er elektroniske.

Delkapittel 4.2: Revidert strategi for privatarkiv i Norge 2019 – 2023.

I Februar av 2019 tilgjengeliggjorde Arkivverket et dokument kalt «Strategi for Privatarkiv i Norge 2019 – 2023» som tar for seg å revidere Riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020, og bygge videre på den for perioden mellom 2020 og 2023. Dette dokumentet kommer ikke med konkrete oppgaver eller tiltak for å løse utfordringene i Privatarkivsektoren, men presenterer en mer detaljert målsetting, gevinster og bakgrunn enn det som kommer fram av den originale strategien.⁹² Basert på ordlyden i dette dokumentet skal det utarbeides en plan for egen innsamling og bevaring i et eget dokument ved en senere anledning, per nå kan innholdet i denne reviderte strategien sees i sammenheng med privatarkivarbeidet slik det foregår.

Strategien skal i følge dokumentet arbeide for at Arkivverket skal oppleves som en sterk og synlig fagmyndighet innenfor arkivsektoren, for å gjøre dette skal arkivene jobbe for å sikre fire samfunns mål: Helhetlig samfunnsdokumentasjon skal sikres, bevaring av privatarkiv skal være tydelig prioritert, brukere skal ha god tilgang til private arkiv på lik linje med offentlige arkiv og det skal være en god ressursutnyttelse i arbeidet med å oppnå disse andre målene.⁹³ For hvert av disse fire målene trekker strategien fram ønskede resultater innenfor det spesifikke området. Eksempelvis nevnes det at resultatene som ønskes med hensyn til helhetlig samfunnsdokumentasjon er at det skal bevares relevante arkiv fra hele samfunnet, og at bevisstheten om behovet for privatarkiv økes. «Relevante arkiv» som uttrykk for ønskelig måloppnåelse innebærer i seg selv et behov for en kvalitativ prosess, fordi man må identifisere hvilke arkiver som er relevante og hvilke som ikke er det. For å kunne gjøre dette kreves bevaringsplaner som kan analyseres for å finne ut hvilke arkiver som er relevante å bevare.

Et annet bidrag til privatarkivarbeidet som kommer av dette dokumentet, er at det listes gevinster ved Privatarkivstrategien. Hvorvidt det er snakk om målte eller ønskede gevinster presiseres ikke,

92 Arkivverket. «Strategi for privatarkiv Norge 07 02 2019» Hentet 02.05.19 fra https://www.arkivverket.no/sok/_attachment/inline/5b8cab65-223d-4fba-a686-567c4067306a:b44ee5ee82f5451e59b86880253f5204a8f7a16f/Strategi%20privatarkiv%20Norge_07%2002%202019.pdf Side 1

93 Arkivverket. «Strategi for privatarkiv Norge 07 02 2019» Hentet 02.05.19 fra https://www.arkivverket.no/sok/_attachment/inline/5b8cab65-223d-4fba-a686-567c4067306a:b44ee5ee82f5451e59b86880253f5204a8f7a16f/Strategi%20privatarkiv%20Norge_07%2002%202019.pdf Side 1

men gevinstene deles inn i tre forskjellige kategorier avhengig av hvem som mottar dem. Gevinster for brukere listes opp å være enklere tilgang til privatarkivene, samt bedre kildetilfang og oversikt. Gevinster for arkivverket er å innfri forpliktelser til lovverket og sine strategiske mål, inkludert tilknyttet helhetlig samfunndokumentasjon. Alt i alt går disse gevinstene på å løse utfordringene som nevnes i Riksarkivarens Privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020, bare satt i andre ord. Det legges også fram gevinster for andre bevaringsinstitusjoner utenfor arkivverket, hvor det fokuseres på at de gjennom strategien vil ha gevinst i form av at arkivverkets rolle og samfunnsoppdrag tydeliggjøres, at det blir enklere å rettlede brukere og at disse institusjonene får et bedre grunnlag for å lage bevaringsplaner.⁹⁴

Sett i sammenheng med Riksarkivarens Privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020, gir den denne oversikten over gevinst og målsetting for privatarkivarbeidet et mer helhetlig bilde av hva det er menning at oppgavene og tiltakene strategien består av skal oppnå.

Delkapittel 4.3: Hvordan bevaringsplaner passer inn i Privatarkivstrategien 2015-2020.

I utgangspunktet begynte fokuset på regionale bevaringsplaner for privatarkivsektoren ikke med Riksarkivarens Privatarkivstrategi, men med retningslinjene for privatarkivarbeid fra Riksarkivaren av 2002.⁹⁵ Enkelte fylker utarbeidet bevaringsplaner på grunnlag av retningslinjene, men det var først på bakgrunn av arbeidet med privatarkiver på bakgrunn av SAMDOK og Riksarkivarens Privatarkivstrategi at dette arbeidet fikk skikkelig trekkraft. I retningslinjene presiseres det at bevaringsplanene skal holde oversikt over privatarkiver depotinstitusjonene ønsker å bevare, den skal være utviklet på bakgrunn av institusjonens egen bevaringspolitikk, men bør i størst mulig grad være harmonisert med overordnet bevaringsplan fra regionalt eller nasjonalt nivå.

Med bakgrunn i tiltakene fra oppgave fire og åtte i Riksarkivarens privatarkivstrategi, og tiltakene fra privatarkivutredningen har Riksarkivaren lagt en tretrinns plan for hvordan de forskjellige fylkeskoordinerende institusjonene i privatarkivsektoren kan arbeide aktivt med å lage regionale bevaringsplaner. Denne er knyttet tett nok opp til Riksarkivarens Privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020, at den er tilgjengeliggjort på samme side på Arkivverkets nettsider.⁹⁶ Det kommer fram her at dette er et forslag med sterk anmodning, men ikke noe som skjer under tvang. Med basis i både SAMDOK og forarbeidet til arkivloven er det ganske tydelig at en gjennomgående tanke bak

94 Arkivverket. Op.Cit Side 3

95 Arkivverket. «Retningslinjer for arbeid med privatarkiver» 2002 Hentet fra <https://www.arkivverket.no/om-oss/vare-publikasjoner/riksarkivarens-rapporter-og-retningslinjer> Side 3

96 Arkivverket. "Første nasjonale strategi for privatarkiv" Hentet 22.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkivasd>

arbeidet som gjøres med privatarkiver er at store deler av arbeidet vil være basert på en grad av frivillighet fra relevante parter. Riksarkivaren la fram sin anbefaling, og satt samtidig krav til innhold i regionale bevaringsplaner.

- 1.En bestandsanalyse av hva som er bevart i dag i institusjonene
- 2.En samfunnsanalyse som beskriver viktige karakteristika ved det aktuelle samfunnet for tidsperioder og peker på viktige samfunnsaktører/arkivskapere
- 3.De to analysene ses i forhold til hverandre (dekningsgraden) for å komme fram til en oversikt over typer private virksomheter man tar sikte på å bevare arkivet til (en bevaringsplan)⁹⁷

Disse regionale bevaringsplanene vil være essensielle for mye av det andre arbeidet som legges fram i Privatarkivstrategien, med helhetlig samfunndokumentasjon som målsetning. Det er to grunner til dette: For det første vil det være nærmest umulig å kunne snakke om representativitet i privatarkivbestanden hvis det ikke er tydelig oversikt over hva bestanden faktisk inneholder. Det er også flere av oppgavene i Privatarkivstrategien som vil være avhengige av denne informasjonen for å kunne gjennomføres på en god måte. For det andre vil utviklingen av disse bestandsanalysene og samfunnsanalysene være en god mulighet for regionale depotinstitusjoner til å implementere tiltak som går på felles metodikk i privatarkivbevaringen, når man først er nødt til å gjøre et omfattende arbeid på feltet vil katalogisering av materialet etter ASTA-koder være lettere å gjennomføre enn om det skulle bli gjort separat.

Delkapittel 4.4: Bestandsanalyser og Privatarkivkategorier.

I bestandsanalysene fra de forskjellige regionale bevaringsplanene er arkivbestandene delt inn i forskjellige kategorier, slik at det skal være enklere å gi et samlet uttrykk over hva bestanden inneholder. Per oppfordring fra Riksarkivarens Privatarkivstrategi bør disse kategoriene følge systemet til ASTA, databasesystemet benyttet av arkivverket. Systemet bruker aktør-, organisasjons og næringskategorier for å sikre en høy grad av søkbarhet i materialet.⁹⁸ Disse kategoriene består av syv forskjellige primærkategorier som kan brukes for å klassifisere arkivskapere, som i varierende grad vil være aktuelle for privatarkiv. Ideen bak et felles kategorisystem for de regionale bevaringsplanene kommer på bakgrunn av oppgave åtte i Riksarkivarens Privatarkivstrategi om

97 Arkivverket. "Første nasjonale strategi for privatarkiv" Hentet 22.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkivasd>

98 Ellen Røsjo. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 52

felles metodikk i sektoren. Gjennom en standardisert utførelse av de regionale bevaringsplanene vil det være enklere å benytte dem sammenlagt til å oppfylle tiltak om nasjonal bevaringsplan.

Kategori systemet fra ASTA er langt ifra det eneste som brukes i de regionale bevaringsplanene, fordi det krever en ASTA lisens og for mange omorganisering fra et annet system, begge disse to tingene kan kreve mye ressurser ikke alle bevaringsinstitusjoner har tilgang til. Telemark og Nordland er konkrete eksempler på fylker hvor store deler av privatarkivene er bevart etter ASTA-kategoriene, mens privatarkiver som ligger utenfor konsoliderte museum eller fylkesarkivenes område bruker et annet system.

ASTA ⁹⁹	Akershus, 2019 ¹⁰⁰	Vestfold, 2019 ¹⁰¹	Oslo, 2015 ¹⁰²
Bedrift	Bedriftsarkiver	Næringsliv	Næring/ bedrift
Organisasjon	Organisasjonsarkiver (lag og foreninger)	Organisasjoner	Organisasjoner og stiftelser
Institusjon	Institusjonsarkiver	Institusjoner	Institusjoner
person	Personarkiver	Personer	Personarkiv, legater, familiearkiv, gårdsarkiv, annet
Stiftelse / legat	Gårdsarkiver		
Samling	Annen virksomhet		

Figur 5: Aktørkategorier brukt i bestandsanalyser. Utover de katogirene som vises her er det ytterligere fire ASTA-kategorier, men disse er kun aktuelle med hensyn til offentlige arkiv: Forvaltningsorgan, forvaltningsbedrift, statsforetak og utvalg.

I figuren sett ovenfor synliggjøres hvordan enkelte fylker har valgt å forenkle aktørkategoriene de bruker i sine bestandsanalyser framfor å bruke de som følger av ASTA. Siden store deler av dette skal publiseres i Arkivportalen som en «samkatalog» på et senere tidspunkt, per Riksarkivarens Privatarkivstrategi kan denne forenklingen i arbeidet resultere til mer arbeid på et senere tidspunkt, eller mangelfull registrering i ASTA, dersom man velger å holde på disse forenklede kategoriene.

99 Stiftelsen ASTA. «ASTAveiledning Aktør» 2018 s. 8

100 MIA – Museene i Akershus. "Bevarings og- samhandlinsplan privatarkiv Akershus" 2019 Hentet 30.04.19 fra <https://dms-cf-07.dimu.org/file/02347TEYVVU> Side 30

101 Vestfoldarkivet. «Overordnet bevaringsplan for privatarkiver i Vestfold» Hentet 30.04.19 fra <https://vestfoldmuseene.no/vestfoldarkivet/bevaringsplan-for-privatarkiver/>

102 Oslo kommune. «Bevaring- og utviklingsplan for privatarkiv i Oslo» 2015 Hentet 30.04.19 fra <https://www.oslo.kommune.no/OBA/publikasjoner/privatarkivplan.pdf> side 25

Hvis intensjonen bak de Regionale bevaringsplanene er at datagrunnlaget fra dem kan samles til en helhetlig bestandoversikt på nasjonalt plan, kan variasjonen i metode og kategorier bli en utfordring for dette arbeidet. Det legges opp til et slikt arbeid i tiltak 4a fra Riksarkivarens privatarkivstrategi: «utvikling av en nasjonal bevaringsplan for privatarkiv i Arkivverket i samspill med andre nasjonale og regionale aktører på feltet.» På en annen side, hvis man ser de regionale bevaringsplanene i samsvar med tiltak 4b: «Riksarkivaren tar initiativ til etablering av faglige kraftsentra ved eksisterende institusjoner for bevaring av enkelte samfunnssektorer og/eller bedriftsarkiv» vil oppbygging av en bedre forståelse av egen bestand i regionale kompetansesenter som kan samarbeide med hverandre være oppnåelig med bakgrunn i arbeidet gjort med de regionale bevaringsplanene. Om man trekker inn oppgave åtte som også er relevant for de regionale bevaringsplanene, kan man si at man i hvert fall delvis i prosessen har mislykket noe med å konstituere en felles metodikk dersom det oppleves å være et behov for å forenkle de kategoriene som anbefales.

Det er i bestandsanalysene stort sett snakk om grovregninger av innhold med hensyn til mengde i arkivbestanden, fordi privatarkivene har vært spredd mellom så mange forskjellige institusjoner er det vanskelig å få et helhetlig bilde. Samtidig, grunnet manglende økonomisk og ressursmessig kapasitet er det store deler av bestanden som forblir uordnet. Som tidligere nevnt er det generelt snakk om 1/3 av alle privatarkiv som er i uordnet stand, med mye høyere tall for enkelt institusjoner. Finnmark fylke ligger rundt gjennomsnittet med 35 % av alle privatarkiver ordnet, katalogisert og publisert på Arkivportalen. Derimot har institusjonene Finmarksmuseene og interkommunalt arkiv i Finnmark, som tilsammen oppbevarer 64% av privatarkivene i fylket, bare 5% av sine privatarkiver ordnet eller delvis ordnet.¹⁰³ Dette betyr blant annet at det er umulig å si med sikkerhet hvilken grad man kan snakke om lokal eller regional relevans i det aktuelle privatarkivmaterialet. Deler av bestanden kan være interessant for den aktuelle regionen, mens andre deler kan være av nasjonal verdi, eller av liten til ingen verdi i det store og det hele. Eksempler på materiale fra den sistnevnte kategorien vil for eksempel være regnskapsprotokoller av typen litra som inneholder bokføring, men vil være fullstendig ubrukelige uten en tilhørende katalog.

Aktør-kategoriene til ASTA er nyttige i identifiseringen av arkivskaper, men systemet har også flere felt som gjør at registrerte enkeltarkiv blir søkbare på detaljnivå. Det er for eksempel obligatorisk å

103 Finnmark Fylkeskommune. «Regional bevaringsplan for privatarkivi Finnmark 2017-2027» Hentet 30.04.19 fra <http://www.finnmarkfylkesbibliotek.no/f/p1/ie19cf22d-b6db-46aa-8644-226cb6cc6d3e/regional-bevaringsplan-for-privatarkiv-norsk.pdf> side 9

registrere næringskategori for bedrifter som føres inn i ASTA, og det anbefales at dette også gjøres for organisasjoner. I tillegg er det også egne organisasjonskategorier, som gjør det enklere å holde oversikt på hvilke typer organisasjoner man har registrert. Blant disse kategoriene har vi organisasjonskategoriene 10.5 «Kvinneorganisasjoner», 10.6 «Ungdomsorganisasjoner» og 10.7 «Barneorganisasjoner»¹⁰⁴, som kan være nyttige fordelinger når man skal gjøre undersøkelser vedrørende hvilke deler av samfunnet som er tilstrekkelig dokumentert.

Det er i tillegg mulig å registrere aldersgrupper og kjønn på arkivskaper når arkivet legges inn i ASTA, men stiftelsen kommer med egne anbefalinger til når dette er hensiktsmessig. Vedrørende kjønn sier ASTA-veiledningen: «Denne kategorien brukes kun når kjønnstilknytningen er eksplisitt og ekskluderende.»¹⁰⁵ Tilgangen til slike sekundære søkefelt gjør at det er enklere å gjøre en kvalitativ undersøkelse i den registrerte arkivbestanden for å avgjøre hvorvidt denne er representativ med hensyn til elementer som alder eller kjønn der dette er aktuelt. Informasjon om kjønns- og aldersforhold er interessant i alle kategoriene, men vil nok være mest fremtredende i personarkiv, ettersom bedrifter eller organisasjoner som omfattes av kjønns- eller aldersfelt også vil være plassert i nærings- eller organisasjonskategorier som omfatter disse elementene av deres virke.

Andre konkrete hensyn det er viktig å ta med for å sikre et representativt utvalg i arkivbestanden er ikke like enkelt å ta med i søkefeltene til databasen, av juridiske og etiske årsaker er det begrenset hvordan man kan føre legning, religiøs eller etnisk tilknytning i arkivmaterialet. Et unntak til denne regelen vil være organisasjoner som aktivt arbeider for interessene til slike grupper, så med hensyn til søkbarhet i arkivbestanden vil det være slike organisasjoner som fungerer som den primære representativiteten for slike kategorier.

Rapportene bruker hyllemeter pr person i regionen i stedet for total mengde bevart arkivmateriale som grunnlag for hvordan man beregner bestanden. Dette gir mening da det gir et mer helhetlig inntrykk av dekningsarbeidet som gjøres i sammenheng med den øvrige samfunnsgeografien. Det vil være fullstendig unaturlig å forvente at Finnmark, som aldri har hatt i nærheten av det samme folketallet, eller antallet offentlige institusjoner, organisasjoner eller bedrifter som Oslo vil ha samme antall privatarkiver å bevare, men de kan ligge på en omtrentlig lik mengde hyllemeter pr innbygger. Dette er ikke tilfellet, men om man setter seg som mål å bevare et representativt utvalg

104 Stiftelsen ASTA. «ASTAveiledning Aktør» 2018 side 14

105 Stiftelsen ASTA. «ASTAveiledning Aktør» 2018 side 12

og en representativ mengde privatarkiver med lokal eller regional tilknytting, vil denne utregningen være en mulig måte å oppnå det målet på.

Delkapittel 4.5: Samfunnsanalyser og dekningsgrad som ledd i koordineringsarbeid

Forholdet mellom bestandstørrelsene ovenfor hverandre i de forskjellige regionene er interessant å måle, i Oslo-området står for eksempel mengden personarkiver for 64.6% av det totale antallet privatarkiver. Mens bedriftsarkiver består av så få som 10%.¹⁰⁶ Også i Aust-Agder ser vi at bedriftsarkivene utgjør en mindre del av de samlede privatarkivene, med under 33% av den totale bestanden bestående av bedriftsarkiver. Likevel er det her slik at 72% av det bevarte arkivmaterialet hører til disse arkivene.¹⁰⁷ Det er en gjennomgående tendens i de regionale privatarkivbestandene at bedriftsarkivene består av et mindretall av bevarte arkiv, men et flertall av hyllemeterene som bevares blant arkivene.

Det er altså slik at privatarkivene som kommer fra bedrifter generelt er større i omfang enn de andre kategoriene selv om det bevares færre slike arkiver. Det kan være at omfanget av de forskjellige kategoriene som befinner seg i depotinstitusjonene rundt om i regionene har vært påvirket av lokale ildsjeler med en særlig interesse for en viss mengde arkiv. Dette vil være en mulig årsak til at man ser såpass variasjon som man gjør mellom de forskjellige bestandene fra region til region. I nordland for eksempel utgjør organisasjonsarkiv 44% av privatarkivene bevart pr den regionale bevaringsplanen.¹⁰⁸ I Oslo utgjorde den sammenslåtte kategorien for organisasjoner og stiftelser 19.6 % av privatarkivene. Fokuset på bedriftsarkiv nasjonalt er forståelig, da variasjon her vil være helt nødvendig for å kunne oppnå noe som genuint kan beskrives som en helhetlig samfunnsdokumentasjon. I privatarkivutredningen omtaler SAMDOK situasjonen med bedriftsarkivene som følger:

«Til tross for økt innsats med bedriftsarkiv, er det fortsatt for liten bredde i det som er bevart av arkiv etter viktige «nøkkelbedrifter». Disse arkivene er en hovedkilde til forståelse av det moderne industrisamfunnets miljøer og kultur, både på nasjonalt plan, regionalt og lokalt; og bedriftsarkivene må fortsatt prioriteres.»¹⁰⁹

106 Oslo kommune. «Bevaring- og utviklingsplan for privatarkiv i Oslo» 2015 Hentet 30.04.19 fra <https://www.oslo.kommune.no/OBA/publikasjoner/privatarkivplan.pdf> side 27

107 Aust-Agder museum og arkiv «Bevarings og innsamlingsplan for privatarkiv fra Aust-Agder rapport» 2016 hentet 28.04.19 fra <https://www.kubenarendal.no/media/138938/Bevarings-og-innsamlingsplan-for-privatarkiv-fra-Aust-Agder-Rapport.pdf> side 11

108 Nordland fylkeskommune. «Bevaringsplan for privatarkiv i Nordland fylke» 2015 hentet 28.04.19 fra <https://www.arkivinordland.no/aktuelt/bevaringsplanen-for-privatarkiv-i-nordland-fylke-er-ferdig.1001501.aspx>

109 Ellen Røsjo. «En helhetlig samfunnshukommelse» Oslo, SAMDOK, 2014. Side 25

Det er selvsagt ikke mulig å skape en arkivbestand som vil dekke alle framtidens behov, vi vet ikke hvilken dokumentasjon som i samtiden virker ubetydelig som kan være av stor interesse for framtiden. Vi vet derimot hva som er interessant for vår del av fortidens arkiver, og delvis hvor det finnes hull i denne bestanden, takket være regionale bevaringsplaner. Dette gjør at vi har flere muligheter med hensyn til hvordan vi selv ønsker å gå fram med privatarkivbevaring i framtiden. Vi kan ha en kvantitativ tilnærming, en kvalitativ tilnærming, eller aller helst: en kombinasjon av disse.

I den kvantitative tilnærmingen til privatarkivbevaring kan tenke seg at det er mulig å ta inn store nok mengder privatarkiv til at de fleste samfunns kategorier dekkes tilstrekkelig, men dette vil medføre en enorm ressursbruk selv om man ville hatt en løsning på det uunngåelige problemet med begrenset depotplass. Om man så hadde digitalisert og kassert privatarkivene ville det fremdeles medført en stor påkjenning for arkivtjenesten, med hensyn til de midlene som måtte brukes på å sette folk i arbeid med denne kvantitative innsamlingen av privatarkiv. Når arkivtjenesten allerede har et attpåsllep med papirarkiv som skal digitaliseres stående i sine magasiner virker det ikke hensiktsmessig å medføre en større arbeidsmengde på disse for å dekke representativitetsbehovet. I tillegg er det andre utfordringer med massemtak av privatarkivmateriale, sånn som mangel på juridiske virkemidler nevnt i forrige kapittel. I tillegg kan utfordringene med å ta inn store mengder privatarkiver sees i sammenheng med forrige delkapittel for jeg omtaler økningen av andelen privatarkiver i depot. Tilveksten bidrar ideelt sett positivt mot en helhetlig samfunnsdokumentasjon, men det kreves også at man er bevisst på hva man tar inn slik at man får dekket eventuelle hull i bestandens representativitet.

I stedet kan det være aktuelt å fokusere på et utvalg privatarkiver som sammen dekker en stor nok grad av samfunnet at det blir mulig å snakke om helhetlig samfunnsdokumentasjon. Dette er den kvalitative tilnærmingen hvor man analyserer og drøfter betydningen av grupper, bedrifter eller organisasjoner i en region for å utforske hvilke arkiver som vil være aktuelle for å oppnå representativitet for regionen. Dette er punktet hvor samfunnsanalysene og dekningsgraden blir aktuelle i de regionale bevaringsplanene. Samfunnsanalysene forteller oss om hvile organisasjoner, bedrifter eller personer som har vært betydningsfulle for den aktuelle regionen, og når vi måler dette opp mot innholdet i bestandsanalysene blir det ideelt sett tydelig hvilke viktige deler av lokalsamfunnet som ikke er tilstrekkelig representert i privatarkivbestanden. På den måten bruker de regionale bevaringsplanene det kvantitative materialet som er bestandsoversiktene i sammenheng med de kvalitative samfunnsanalysene til å skape en helhetlig oversikt over samfunnsdokumentasjonen innenfor den aktuelle regionen.

Kategori	1900-1945	1946-1972	1973-2018	Samla vurdering
NKP	Grønn	Grønn	Grønn	Gul
AKP / RV / Rødt		Grønn	Grønn	Rødt
SV / SF		Grønn	Grønn	Grønn
Arbeiderpartiet	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
Senterpartiet	Gul	Gul	Gul	Rødt
MDG			Rødt	Rødt
KRF	Gul	Gul	Gul	Gul
Venstre	Gul	Gul	Rødt	Gul
Høyre	Gul	Gul	Gul	Rødt
Fremskrittspartiet			Rødt	Rødt
Andre Parti	Rødt	Rødt	Rødt	Rødt

Dokumentert	Grønn
Svakt dokumentert	Gul
Udokumentert	Rødt
Uten dokumentasjonsgrunnlag	

Figur 6: Privatarkiv fra politiske parti i bestanden fra Telemark.¹¹⁰

Figuren over illustrerer hvordan bevaringsplanene kan benyttes til å gi et overblikk over hvilke sektorer og kategorier i samfunnet som er underrepresentert i de bevarte privatarkivene, og bør prioriteres i framtiden. Tendensen som sees her finnes også igjen i de respektive ungdomsorganisasjonene til de politiske partiene. At den politiske venstresiden er godt dokumentert i Telemark kommer ikke som noen stor overraskelse da Arbeiderbevegelsens arkiv i Telemark / Norsk industriarbeidermuseum befinner seg på listen over de 25 største privatarkiv institusjonene i landet, mens den politiske høyresiden mangler et tilsvarende alternativ. Det kan også være verdt å merke seg at politiske partier med oppstart i senere tid, som Fremskrittspartiet eller Miljøpartiet de Grønne kan ha større deler av sine privatarkiv i digital format, og som jeg har vært inne på tidligere er det i svært liten grad blitt bevart noen elektroniske privatarkiv.

Likevel, når vi gjennom bevaringsplanene blir bevisst på mangler i bestanden slik som ubalansen mellom de politiske partiene i Telemark, kan vi bruke de andre bestandsanalysene til å utforske om dette er en regional eller nasjonal tendens. Dette er en av grunnene til at felles metodikk tilknyttet kategorier av privatarkivene er så viktig, fordi det gjør det enklere å sammenligne data på en måte

¹¹⁰ Telemarksarkivet «Bevaringsplan for privatarkiv i Telemark» 2018 Hentet 28.04.19 fra https://telemark.nia.eyego.no/files/2018/10/bevaringsplan_web.pdf side 28

som gjør at vi kan finne svar som er representative for de faktiske forholdene i privatarkivsektoren. Fra dette konkrete eksempelet kan vi i de øvrige bestandsanalysene se at også i Finnmark presiseres det at de politiske partiene på venstresiden er godt ivaretatt, mens høyresiden er underrepresentert.¹¹¹ I Aust-Agder derimot er Rødt/RV, og SV, i likhet med FRP overhodet ikke er representert i arkivbestanden, mens høyre, venstre og senterpartiet er noe representert. Arbeiderpartiet er som regel det mest dokumenterte partiet nasjonalt,¹¹² sannsynligvis også på grunn av deres forhold til Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

I tillegg kan man knytte mitt tidligere poeng om arkivenes demokratiske betydning opp mot oversikten over organisasjonsarkivene til de politiske partiene i Telemark. At politiske partier avleverer sine organisasjonsarkiv til depotinstitusjoner er essensielt for at man i framtiden kan få et innblikk i de interne prosessene som foregår i de politiske organisasjonene i landet. Dersom kun en del av det politiske spekteret er tilstrekkelig dekket vil jeg påstå man har et demokratisk problem. Det er vanskelig å holde et aktør, enten de er en politisk organisasjon, et enkeltmenneske eller en annen samfunnsaktør, ansvarlige for mangelfulle prosesser dersom man ikke kan dokumentere disse prosessene.

Delkapittel 4.6: Kapittelkonklusjon

De regionale bevaringsplanene skal være et ledd i strategien for å oppnå helhetlig samfunnsdokumentasjon i følge både Riksarkivarens privatarkivstrategi for perioden 2015 til 2020 og den reviderte strategien som ble publisert i 2019. Det legges opp til oppnåelse av denne målsatsningen gjennom at de regionale bevaringsplanene skal styrke den regionale privatarkivbevaringen via at de fylkeskoordinerende leddene skal få bedre oversikt og forståelse over egen bestand. I tillegg skal bestands- og samfunnsanalysene gi et bilde av dekningsgraden, slik at man kan koordinere mellom arkivskapere og depotinstitusjoner om å ta inn privatarkiv fra sektorer som ikke er bevart i stor nok grad.

Koordinering kan også foregå mellom de regionale bevaringsinstitusjonene og Riksarkivaren, slik at man kan utarbeide en nasjonal bevaringsplan i tillegg til de regionale. Også dette har basis i Riksarkivarens Privatarkivstrategi. For at denne koordineringen skal kunne fungere med minst

111 Finnmark Fylkeskommune. «Regional bevaringsplan for privatarkivi Finnmark 2017-2027» Hentet 30.04.19 fra <http://www.finnmarkfylkesbibliotek.no/f/p1/ie19cf22d-b6db-46aa-8644-226cb6cc6d3e/regional-bevaringsplan-for-privatarkiv-norsk.pdf> side 13

112 Aust-Agder museum og arkiv «Bevarings og innsamlingsplan for privatarkiv fra Aust-Agder rapport» 2016 hentet 28.04.19 fra <https://www.kubenarendal.no/media/138938/Bevarings-og-innsamlingsplan-for-privatarkiv-fra-Aust-Agder-Rapport.pdf> Side 36

mulig forhindringer er det gunstig at bevaringsplanene, slik det legges opp til etter oppgave åtte av Riksarkivarens privatarkivstrategi har en felles metodikk som gjør det lett å sammenligne dem med hverandre. I praksis er dette bare delvis oppfylt, da det av forskjellige grunner varierer hvilke kategoristystemer og databaser de forskjellige fylkeskoordinerende leddene og regionale bevaringsplanene har benyttet seg av.

Kvalitativ og kvantitativ tilnærminger til å løse utfordringene som løftes fra Arkivmeldingen til Riksarkivarens Privatarkivstrategi omhandler tiltak som kan, i kvantitativ forstand brukes til å få inn store mengder privatarkiv uten at man nødvendigvis tar hensyn til hvor disse kommer fra, og slik håpe at et stort nok mottak vil dekke et stort nok samfunnsområde til at det skal bli representativt. Eller på annen måte skaffe midler eller gjennomføre tiltak som kan bidra til en økt privatarkivbestand uten å gå inn på detaljenivå. Den kvalitative tilnærmingen fokuserer i større grad på å aktivt oppdage hvilke kategorier av privatarkiv som mangler i en bestand, og som deretter bør prioriteres for å sikre representativitet. Så hva er best av en kvantitativ og kvalitativ tilnærming for helhetlig samfunndokumentasjon? Basert på drøftingen i dette kapitlet, og det informasjonsgrunnlaget denne drøftingen bygger på vil jeg si at begge er nødvendige. Kategoriene som brukes til å gjennomføre bestandsanalyser er kun nyttige når de kan settes i sammenheng med en samfunnsanalyse som viser hvilke områder i bestanden som ikke er tilstrekkelig bevart og dermed må fokuseres på videre. I tillegg er kategoriene, for å fungere på en best mulig måte også avhengige av at de gjenspeiler samfunnsanalysen i den regionale bevaringsplanen. Hvis disse ikke er det ikke hensiktsmessig å sammenligne dem for å måle dekningsgrad, men dette betyr også at dersom forskjellige regioner har forskjellige behov med hensyn til arkivkategoriene vil det kreve ekstraarbeid som å samkjøre kategoriene nasjonalt for en mer overordnet bevaringsplan.

Regionale bevaringsplaner kan dermed konkluderes med å være et positivt bidrag til en helhetlig samfunndokumentasjon, men med mindre man tar grep med hensyn til standardisering vil planene i seg selv ikke nødvendigvis være nok. Det er derimot verdt å presisere at disse planene muliggjør implementering av andre oppgaver og tiltak fra Riksarkivarens Privatarkivstrategi som vil være avhengig av en god bestandsforståelse. Det er vanskelig å kunne begrunne påstått helhet i samfunndokumentasjon dersom man har mangelfull oversikt hver hva som befinner seg i de bevarte bestandene. Arkivbestanden måles systematisk etter kategorier som kan brukes til å illustrere dekningsgraden og bestanden gjennom å sammenlignes med samfunnsanalysene, som da viser hvor det er mangler i bestanden som må dekkes.

Kapittel 5: Fra kalvskinn til datasjø

Delkapittel 5.1: Om mandat og innhold i NOU 2019:09

Fra kalvskinn til datasjø er en av Norges Offentlig Utredninger, skrevet av Arkivlovutvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 1. september 2017 med den hensikt å revidere den gjeldende arkivloven av 1999. Utredningen ble avlevert til kulturdepartementet av et enstemmig utvalg 2. april 2019.¹¹³ Mandatet utvalget hadde får var å revidere arkivloven slik det ble anbefalt med i Arkivmeldinga, stortingsmelding 7 (2012-2013) om arkiv.¹¹⁴ Helt siden Arkivmeldinga har det vært ønskelig å revidere arkivloven, slik at gjelde lovverk i større grad skal ta stilling til en arkivtjeneste og forvaltning som i stadig større grad består av digitalt skapte arkiver, framfor de tradisjonelle papirarkivene.

Tidligere i oppgaven har jeg vært innom flere av utfordringene som presiseres i dokumenter fra arkivmeldinga, og som tas med helt inn i denne utredningen. Det er tydelig at problemstillingen som prioriteres i NOUen er digitalt skapte arkiv, noe som også samsvarer med flere av de tidligere dokumentene, selv om jeg i denne oppgaven har valgt å fokusere på hvordan de arbeider med privatarkiv. Nåværende arkivlov ble utformet før e-post, sosiale media og digitalt skapte arkiv ble hverdagslige, og papirbasert korrespondanse var det vanlige. Dette medfører at loven slik den er i svært liten grad tar hensyn til for eksempel at e-post går direkte til saksbehandlere og ikke blir dokumentert, slike tilfeller skal forsøkes løst gjennom ny lov. Arkivlovutvalget foreslo å pålegge virksomhetene et tilbud om verktøy som vil dokumentere bruk av ekstern kommunikasjon på en automatisk måte.¹¹⁵

Selv om privatarkivsatsningen ikke er den fremste prioriteringen i utredningen står den tydelig som en av de sentrale fokusområdene i dokumentet. Det presiseres at det er viktig med hensyn til et utfyllende bilde av dagens samfunn å bevare arkiver også fra næringslivet, frivillig sektor og privatpersoner. Spesifikt trekker arkivlovutvalget Equinor og Norsk Hydro som selskaper det vil være nødvendig å sikre arkiv fra dersom man ønsker å skape en helhetlig samfunndokumentasjon.¹¹⁶ Et konkret forslag fra utvalget om hvordan dette skal gjennomføres er å lovfeste fylkeskommunenes koordineringsansvar for det regionale arbeidet med privatarkiver. «Nasjonalarkivet» blir den nye nasjonale enheten med koordineringsansvar, og er i praksis en tettere sammensetning av

113 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 5

114 Christian Reusch. Op.Cit. Side 33

115 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 36

116 Christian Reusch. Op.Cit. Side 97

statsarkivene og Riksarkivaren enn arkivverket er idag. I tillegg presiseres det under kapitlet om privatarkiver at arkiver som ikke stammer fra det offentlige også skal bevares etter arkivfaglige prinsipper, og at disse skal registreres i en felles nasjonal katalog som forvaltes på nasjonalt plan. Dette blir i praksis en formalisering gjennom lovverk av den praksisen det legges opp til i eksisterende politiske styringsdokument for privatarkivsektoren slik det er vist til i tidligere kapittel.¹¹⁷

I løpet av utredningen går Arkivlovutvalget gjennom helheten i eksisterende arkivlov og gjør en grundig vurdering av behovet for revidering for hvert kapittel i lovteksten. Mandatet til utvalget går også på at arkivlovutvalget skal gjøre en vurdering av behovet for endringer i arkivforskriften, med fokus på «fornyning og tilpassing av regelverket til den digitale utviklingen innen informasjonsforvaltning og arkivdanning».¹¹⁸ Også dette kan knyttes opp mot digitalisering i arkivsektoren, da det presiseres at dette skyldes at dokumenter ikke lenger fanges opp på tradisjonelt vis fordi arkivsektoren i større og større grad digitaliseres.

For å legitimere behovet for revidering av arkivloven brukes mye av utredningen på å igjen trekke fram punkter fra de forskjellige delarbeidsgruppene i SAMDOK og konklusjonene fra Arkivmeldinga. I tillegg kommer Arkivlovutvalget med egne vurderinger av behov, behandlingsprosess og hvordan man burde arbeide framover for å sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon i møte med digitalisering. Det føles for meg som nå har brukt ganske lang tid på å sette meg inn i arbeidet SAMDOK og Riksarkivaren har gjort i forkant av denne utredningen litt overraskende hvor lite av utredningen som faktisk fokuserer på privatarkivbevaring, men samtidig kan jeg se hvordan noen av delene i forslaget til nytt kapittel i lov om privatarkiv kan oppfylle deler av intensjonen i Riksarkivarens privatarkivstrategi.

Delkapittel 5.2: Forslag til ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver.

En ting som er tydelig og anderledes i forslaget til ny lovtekst er at alle referanser til Arkivverket eller Riksarkivaren har blitt erstattet med referanser til Nasjonalarkivet, et samlebegrep som rommer den samme forvaltningsmyndigheten som i dag omtales med to navn. Årsaken til at man har valgt å sammensette institusjonen slik er at i dagens system er Arkivverket en fellesbetegnelse for Riksarkivaren og Statsarkivene, mens begrepene brukes om hverandre i lovverk og andre

¹¹⁷ Christian Reusch. Op.Cit. Side 37

¹¹⁸ Christian Reusch. Op.Cit. Side 151

dokumenter på en måte som ikke nødvendigvis er veldig forståelig for hverdagslige brukere av arkivene. Kapittel VII, paragraf 8 i forslag til ny lovtekst omhandler hva nasjonalarkivet skal være:

§ 38. Nasjonalarkivet

- (1) Nasjonalarkivet er nasjonal arkivmyndighet.
- (2) Samisk arkiv og Norsk helsearkiv inngår i Nasjonalarkivet.
- (3) Nasjonalarkivet kan kreve framlagt ordinær politiattest ved tilsetting.
- (4) Nasjonalarkivet kan, uten hinder av taushetsplikt, hente inn taushetsbelagte personopplysninger fra Folkeregisteret når det er nødvendig for å løse Nasjonalarkivets oppgaver.¹¹⁹

I det nye forslaget til lov om samfunndokumentasjon og arkiver fra arkivlovutvalget er kapittel fire i lovteksten satt av til å omhandle privatarkiver. Dette kapitlet forsøker å videreføre, og bygge videre på funksjonene kapittel tre har i eksisterende lovverk. Ved første øyekast virker det kanskje som om dette kapitlet i loven er en del kortere enn eksisterende kapittel 3 i arkivloven, men mye av dette kommer av at bestemmelser som nå er fordelt mellom flere forskjellige paragrafer har blitt sammenført i forslaget til nytt lovverk.

Kapitlet starter med § 34 som omhandler langtidsbevaring av private arkiver med tyd[eliggjøring om at det er nasjonalarkivet som har ansvaret for koordinering av langtidsbevaring av privatarkiver med nasjonal betydning. Fylkeskommunen får ansvaret for å langtidsbevare privatarkiver som er av regional betydning.¹²⁰ Det kan med dette virke som om forslaget til ny arkivlov følger opp flere deler av Riksarkivarens Privatarkivstrategi enn oppgave 1 om revidering av arkivloven. I forslag til ny § 34 følger arkivlovutvalget opp oppgave 4 i tillegg, som blant annet sier at: «koordinerings- og utviklingsoppgavene for privatarkivfeltet styrkes i Arkivverket.»¹²¹ Dette er ikke noe som omfattes av eksisterende lovverk, og kan dermed ansees som et tillegg til arkivlovgivning.

Videre går loven i § 35 til å konstatere at: «Private arkiver i offentlig finansiert arkivinstitusjon langtidsbevares etter arkivfaglige prinsipper og registreres i en felles, allment tilgjengelig og nettbasert katalog forvaltet av Nasjonalarkivet.»¹²² Dette kan sees i sammenheng med § 13-b i eksisterende lovverk som sier at Riksarkivaren skal føre et register over privatarkiv som blir tatt

119 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 28

120 Christian Reusch. Op. Cit. Side 26

121 Arkivverket. «Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020» Hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkiv> Side 3

122 Christian Reusch. Op. Cit. Side 27

vare på i offentlige og private bevaringsinstitusjoner.¹²³ Dette registeret, også kalt samkatalogen er Arkivportalen.no og arkivene som er tilgjengelige gjennom den skal som tidligere nevnt helst være registrert i ASTA. Dermed kan også denne paragrafen sees i sammenheng med en av oppgavene i Riksarkivarens Privatarkivstrategi. Helt konkret referer jeg til tiltak 8a:

«8a) Stimulere til at alle bevaringsinstitusjoner for arkiv bruker ASTA og publiserer på Arkivportalen. Riksarkivet oppretter et ”hotell” for registrering av arkiv og arkivskapere (til serienivå) for mindre bevaringsinstitusjoner som ikke har ASTA (Jf. Samkatalogen, arkivloven § 13). Går i dialog med ASTA-stiftelsen og samarbeidspartner LLP om dette.»¹²⁴

§ 36 handler om vilkår for begrenset tilgang til private arkiver. Dette går på å formalisere eksisterende praksis med at private arkiver som er overført eller deponert til nasjonal arkivfaglig myndighet eller andre arkivinstitusjoner kan få særskilte, saklige avgrensinger til tilgangen. Slike vilkår kan ikke vare lengre enn hundre år, når også eiendomsretten til arkivet uansett går over til depotinstitusjonen.¹²⁵ Allerede er det slik at privatarkiv som avleveres til statsarkivene kommer med en avtale som utarbeides i samarbeid med arkivskaper slik at de kan ta hensyn til at for eksempel bedriftshemmeligheter ikke kommer ut til offentligheten før det har gått hundre år. Det som er særlig interessant med denne paragrafen er at den presiserer at det er 100 år etter deponering, ikke etter arkivmaterialet ble skapt, som er en tolkning jeg har hørt i sammenheng med eksisterende praksis.

Så kommer vi til paragrafen som har vært det største satsningsområdet for privatarkivbevaringen i en revidering av arkivloven. § 37 som i utkastet til ny lov erstatter formuleringen om særskilt bevaringsverdige arkiv fra § 13 i eksisterende lovverk. Ordlyden slik den står nå er: Riksarkivaren kan registrera visse privatarkiv som særskilt verneverdige. Melding om slik registrering skal sendast arkiveigaren.»¹²⁶ I den nye lovteksten brukes formuleringen «Særskilt verneverdige arkiver». Ettersom dette er den delen av det nye lovverket det har blitt jobbet mest opp mot i privatarkivarbeidet vil jeg gå noe dypere inn på denne spesifikke paragrafen

123 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 13

124 Arkivverket. «Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020» Hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkiv> Side 5

125 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 27

126 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 13

§ 37. Særskilt verneverdige arkiver

(1) Nasjonalarkivet kan vedta at et arkiv av stor nasjonal betydning er særskilt verneverdig. Melding om vedtaket sendes eieren. Eieren plikter å gi melding til Nasjonalarkivet dersom arkivet skifter eier, helt eller delvis blir planlagt ført ut av landet eller står i fare for å gå tapt.¹²⁷

I § 37 fylles rollene fra flere andre deler av det eksisterende lovverk i tillegg til å gi rom for bevaring av privatarkiv gjennom enkeltvedtak. § 37-1 omhandler det som i dagens lovverk er underlagt § 15 om opplysningsplikt vedrørende eierskifte eller dersom arkivet skal føres ut av landet etter det har blitt erklært særlig bevaringsverdig.¹²⁸

(2) Uten samtykke fra Nasjonalarkivet kan særskilt verneverdige arkiver ikke deles opp, føres ut av landet, skades eller ødelegges. I nevnte situasjoner kan Nasjonalarkivet kreve å få kopiert dokumentasjon i særskilt verneverdige arkiver, uten vederlag.

I § 37-2 ivaretas funksjonene til både §§ 17 og 18 i dagens arkivlov som går på kopiering og innskrenka rådighet over arkiv som er vedtatt for bevaring under bestemmelsen for særlig bevaringsverdige arkiv. Regelverket for kopiering i arkivloven presiserer at dersom det arkiveier får medhold i å flytte arkivet ut av landet kan nasjonal arkivmyndighet kreve at arkivet først skal kopieres slik at verdiene sikres. § 18 derimot bygger videre på bestemmelsene om opplysningsplikt fra § 15 med at arkiv som er registrert som særlig bevaringsverdige trenger godkjenning fra nasjonal arkivmyndighet før de kan deles opp, flyttes ut av landet, skades eller ødelegges.¹²⁹ Den siste delen av forslaget til § 37 i ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver er et tillegg som ikke finnes i eksisterende jus, men som kan være et nyttig bidrag dersom man bruker handlingsrommet for å sikre verneverdige privatarkiv i større grad etter ny lov enn man gjorde under arkivloven.

(3) Dersom den som har deponert et særskilt verneverdig privat arkiv krever å få det tilbake, kan Nasjonalarkivet kopiere det uten vederlag. Eventuelle vilkår for tilgangen i samsvar med § 36 gjelder også for kopien.¹³⁰

Det er i stor grad på grunn av § 37 at forslag til ny lov om samfunndokumentasjon og arkivers kapittel om privatarkiver føles relativt kort, også i sammenligning med eksisterende arkivlov. Når man tar høyde for de forskjellige paragrafene i eksisterende lovverk som er sammenfelt i forslaget

127 Christian Reusch. Op.cit Side 27

128 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). § 15

129 Arkivlova [Lov om arkiv] (1992). §§ 17 & 18

130 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 27

til ny lov derimot kommer det til syne at alle deler av eksisterende arkivlov er ivarettatt i forslaget til ny arkivlov. § 19 om privatarkiv med offentlig tilknytt i gammelt lovverk blir oppfylt gjennom §§ 41 og 42 i ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver, og refereres til i privatarkivkapittelet gjennom §34-3. Alt i alt ser det ut til at de delene som omhandler privatarkiver i forslag til ny lov har gjort en god jobb med å ivareta eksisterende regelverk, men tilpasse det for framtidens behov.

Delkapittel 5.3: Bidrag fra ny arkivlov til Helhetlig samfunndokumentasjon

Mye av fokuset i alle utredningene og de politiske styringsdokumentene har vært på å gjøre «særskilt verneverdig» begrepet, slik det forstås i en juridisk sammenheng, mer fleksibelt. Noe av utfordringen her har vært at det ikke har vært arkivloven, men forarbeidet til denne som har satt begrensninger i handlingsrommet. I forslaget til ny lov har paragrafen som erstatter bestemmelsen om særlig bevaringsverdige arkiv heller ikke en ordlyd som tilsier at det nye lovforslaget er tenkt å brukes i noen større eller mindre grad enn hva man har gjort tidligere. Slik dette forslaget omtales i NOU'en er intensjonen at bestemmelsen om arkiv som kan defineres som særskilt verneverdig ikke bare omfatter privatarkiv, selv om paragrafen er underlagt dette kapittelet.¹³¹ Utredningen kommer så med eksempler til privatarkiver som kan være interessante å innlemme under kategorien særskilt verneverdig. Det sies at bør være snakk arkiv med særlig høy informasjonsverdi og dokumentasjon av:

1. Grupper, pionervirksomhet, teknologiske gjennombrudd.
2. Miljø- og rettsforhold, Kulturminner, vitenskapshistorie, kunst eller kunstnere.
3. Viktige hendelser av lokal, regional eller nasjonal betydning.¹³²

Ettersom det her presiseres at lokal og regional betydning skal være relevante årsaker for å registrere privatarkiver som særskilt bevaringsverdige blir det mulig å snakke om en mer fleksibel tilnærming til bevaring av privatarkiv. Da er det viktig at intensjonen bak dette regelverket, slik den presenteres i utredningen også blir tatt hensyn til når man skal bruke § 37 til å forvalte privatarkiver. Som presentert i forrige delkapittel er det også flere andre oppgaver og tiltak som har vært prioritert gjennom Privatarkivutredningen og strategien som kommer til syne i forslaget til ny lov. Dette kan potensielt gjøre lovforslaget til et godt bidrag for en helhetlig samfunndokumentasjon.

Hvis § 35 i forslag til ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver sees i sammenheng med Arkivportalen og ASTA som samkatalog for privatarkiver, er det mulig at den nye loven kan bidra

131 Christian Reusch. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon. Side 252

132 Christian Reusch. Op.cit Side 252

til å løse utfordringene med å kategorisere privatarkiver på en standardisert måte som gjør at man kan føre de forskjellige regionale bevaringsplanene sammen til en nasjonal bevaringsplan. Dermed kan utredningen ha kommet med et utkast som kan resultere i at en av utfordringene jeg har trukket fram, men ikke kommet med et løsningsforslag til i denne masteroppgaven blir enklere å løse.

I tillegg til at utkastet kommer med flere formaliseringer av eksisterende praksis. Dette kan være positivt da det rettsliggjør prosesser som allerede finner sted. Eksempelvis er avtalene som statsarkivet inngår med arkiveiere som avleverer eller deponerer privatarkiv noe man har følt at det har vært et behov for i forvaltningen, og innholdet i disse avtalene har utviklet seg over tid til et punkt hvor de inneholder nødvendig informasjon for god forvaltning og godt samarbeid med arkiveier. En rettsliggjøring av denne praksisen betyr at prosesser som allerede bør finne sted kommer til å gjøre det i større grad.

Delkapittel 5.4: Kapittelkonklusjon

NOU 2019:09 er utarbeidet på grunnlaget av et mandat som blant annet er utviklet av de forskjellige undergruppene til SAMDOK slik at ved revidering av en ny arkivlov, per arkivmeldingen SAMDOK skulle arbeide ut ifra, ville grasrota i arkivsektorens interesser være ivaretatt i en ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver. Jeg kan ikke snakke på vegne av hele arkivsektoren, men med hensyn til privatarkiver ser forslaget som har blitt levert ut til å oppfylle dette mandatet på en god måte. Regelverket fra eksisterende lovverk er godt ivaretatt, med justeringer som tar hensyn til den digitale utviklingen som har funnet sted siden gjeldende arkivlov ble skrevet.

Slik nytt kapittel om privatarkiver står nå er faktisk hele det eksisterende lovverket videreført, i tillegg til at man har klart å innarbeide andre oppgaver og tiltak fra Riksarkivarens Privatarkivstrategi slik at de juridiske virkemidlene man kan benytte for å arbeide for en helhetlig samfunnsdokumentasjon blir sterkere enn tidligere. Faktisk vil det være snakk om å kunne bidra positivt til problemstillinger som kan sees i sammenheng med gjennomføringen av andre oppgaver og tiltak i Riksarkivarens privatarkivstrategi. Med bakgrunn i dette vil det ikke være urimelig å konkludere med at utkast til ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver slik den står nå kan være et positivt bidrag til helhetlig samfunnsdokumentasjon.

Kapittel 6: Konklusjon

Delkapittel 6.1: Oppsummering av oppgaven og konklusjon

I løpet av denne masteroppgaven har jeg tatt for meg å svare på problemstillingen «*I hvilken grad kan privatarkiv bidra til en helhetlig samfunnsdokumentasjon?* » gjennom å presentere arkivsektorens praksis, utfordringer og de prosessene som er satt i gang for å utbedre disse utfordringene. Underveis i oppgaven har jeg presentert aktuelle underproblemstillinger, som jeg også har konkludert med i hvert deres kapittel, og nå skal jeg samle disse trådene til en helhetlig konklusjon for oppgaven.

Til å begynne med vil jeg trekke fram utfordringene i privatarkivsektoren basert på konklusjonen fra kapittel to. Selv om det finnes et visst vern av privatarkiver i arkivloven har dette vernet i liten grad blitt praktisert, dette har resultert i liten grad av handlingsrommet for juridiske virkemidler for sektoren. Utfordringen tilknyttet til dette er todelt, for det første må man ha vilje til å benytte det handlingsrommet som finnes, for det andre er bestemmelsene om særlig bevaringsverdige privatarkiv i arkivloven veldig rigid, og ikke tiltenkt å brukes ofte. I tillegg har det vært betydelige utfordringer i sammenheng med å ha tilstrekkelig magasinplass til å dekke tilveksten av papirarkiv, og nesten ingen institusjoner eksisterer som spesialiserer seg på mottak av elektronisk skapte privatarkiv. Dette viser en interessant dualitet i utfordringene privatarkivfeltet støter på for tiden, man er i liten grad forberedt på framtiden samtidig som man ikke har ressurser til å holde på som før.

Det har videre også vært noen utfordringer knyttet til koordinering og ansvarsfordeling i arkivsektoren med hensyn til privatarkiv. Mye av bestanden som har blitt mottatt til depotinstitusjoner har tradisjonelt vært noe vilkårlig, avhengig av privat engasjement fra privatpersoner eller enkelte arkiv og arkivansatte enn av en helhetlig nasjonal mål satsning. Problemet alle disse utfordringene resulterer i er at det blir vanskelig å skape et representativt utvalg i privatarkivbestanden. Målet er «En helhetlig samfunnsdokumentasjon» og disse utfordringene er noen av de største veisperrere for å oppnå dette.

Helhetlig samfunnsdokumentasjon kan forstås som en situasjon der det er oppnådd et høyt nivå av bevart arkivmateriale fra alle deler av samfunnet, både fra offentlig og privat sektor. Utvalget man sitter igjen med vil da kunne representere samfunnsutviklingen, befolkningen og historien i størst mulig grad. Måten denne representativiteten oppnås på er ikke bare gjennom en kvantitativ tilnærming med mottak av privatarkiv i mengde, men gjennom et kvalitativt utvalg som aktivt tar

hensyn til de manglene som eksisterer i bestanden. I dagens forvaltningssituasjon er dette noe utfordrende da depotinstitusjonene er avhengige av et godt samarbeid med private arkivskapere som er villige til å avlevere eller deponere sine arkiv for å sikre en helhetlig samfunndokumentasjon. For å oppnå en helhetlig samfunndokumentasjon vil en representativ privatarkivbestand være en forutsetning. I Riksarkivarens strategier ser vi både kvantitative og kvalitative tilnæringer til hvordan disse utfordringene kan løses, og målsetningen oppnås.

Disse utfordringene har, som jeg flere ganger påpeker i denne teksten, vært kjent for arkivtjenesten over lengre tid, og de har arbeidet aktivt med å løse problemene. Det første store politiske styringsdokumentet i prosessen som ledet til Riksarkivarens Privatarkivstrategi og arbeidet som har kommet som et resultat av denne var stortingsmelding 7 (2012-2013) om arkiv, som løftet opp muligheten for revidering av arkivloven. Dette arbeidet ble fulgt opp av SAMDOK i privatarkivutredningen «En helhetlig samfunnshukommelse» som igjen ledet inn i Privatarkivstrategien. Jeg har i denne oppgaven valgt å identifisere de fremtredende metodene brukt i oppgaver og tiltak for å håndtere utfordringene i sektoren. Jeg har klassifisert de forskjellige oppgavene fra Riksarkivarens Privatarkivstrategi som kvantitative eller kvalitative basert på hvordan de tar for seg problemet de er satt til å løse. Formålet med dette har vært å identifisere de prosessene arkivsektoren har satt i gang og benyttet for å sikre en helhetlig samfunndokumentasjon.

Begge tilnæringsmetodene har vært fremtredende i arbeidet, noen ganger også i samme virkemiddel. De regionale bevaringsplanene er et godt eksempel på dette. Bestandsoversikten som er en del av disse har kvantitative egenskaper, mens samfunnsanalysene er kvalitative. Når disse sees i sammenheng får man en oversikt som både orienterer om det eksisterende innholdet, drøfter behovene for innholdet og kommer med forslag til hvordan disse kan samkjøres for å skape en mest mulig representativ Privatarkivbestand. Disse regionale bevaringsplanene bygger videre på bestemmelser fra retningslinjene for Privatarkiv fra 2002, men er konkretisert gjennom Riksarkivarens privatarkivstrategi. Bevaringsplanene vil potensielt være et enormt bidrag til arbeidet med å skape oversikt over hva som faktisk er blitt bevart i privatarkivbestanden i Norge, og vil kunne brukes til å oppdage regionale eller nasjonale mangler i representativiteten til arkivene. De øvrige tiltakene og oppgavene som kommer av Riksarkivarens privatarkivstrategi vil nok bidra til en mer helhetlig samfunndokumentasjon de også, men de er først avhengige av at det utarbeides regionale bevaringsplaner før disse kan utnyttes til sin fulle verdi.

Som konkret konklusjon vil jeg trekke fram at graden privatarkiv kan bidra til en helhetlig samfunnsdokumentasjon vil være avhengig av at man arbeider mot å løse utfordringene som eksisterer i sektoren, og av hvilke tiltak man implementerer for å gjøre dette. For eksempel vil jeg basert på argumentasjonen i kapittel fire av denne oppgaven trekke følgende slutting: En av de mest effektive enkelttiltakene for en økt grad av helhetlig samfunnsdokumentasjon for privatarkiv er å benytte regionale bevaringsplaner.

På regionalt nivå er nytteverdien av de regionale bevaringsplanene ganske tydelig. Bestandanalysene bidrar til å gi en oversikt over hvilke privatarkiver man har i tatt imot på de forskjellige depotinstitusjonen i regionen, slik at man kan skape et mer helhetlig bilde av hva som er bevart. Med hensikt om å skape en mer helhetlig forståelse av hva som burde bevares skaper man samfunnsanalyser som en del av å sette opp de regionale bevaringsplanene. Formålet med dette er ikke bare å vise hvilke bedrifter, organisasjoner eller andre private aktører som har vært betydningsfulle for regionen, men også for å kunne brukes i sammenheng med bestandsanalysene for å synliggjøre hvilke viktige deler av regionens historie som ikke er tilstrekkelig dokumentert. Bare å produsere disse regionale bevaringsplanene vil på grunn av dette være et godt tiltak for helhetlig samfunnsdokumentasjon regionalt.

En nasjonal bevaringsplan er mer utfordrende, fordi den settes sammen av de forskjellige regionale bevaringsplanene. Da er vi først avhengige av at samtlige fylker produserer en slik plan, per skrivende stund har kun ca halvparten av fylkene gjort lagt en plan i etterkant av Riksarkivarens Privatarkivstrategi, men de har fremdeles halvannet år på å ferdigstille dem før Privatarkivstrategiens periode er over. For det andre er det problematisk fordi de regionale bevaringsplanene som er produsert bruker forskjellige aktørkategorier, som gjør at man er avhengig av å bearbeide disse til ASTA-kategoriene før de kan sammenlignes og brukes videre på nasjonalt plan.

Så regionale bevaringsplaner i seg selv er et godt tiltak for å skape bedre oversikt og strukturert arbeid framover i de ulike regionene, men man er fremdeles avhengig av andre tiltak for å kunne sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon nasjonalt. Som trukket fram tidligere er det også andre tiltak som blir gjennomført på bakgrunn av Riksarkivarens Privatarkivstrategi som arbeider for en økt grad av digitalisering, ressurstilgang og effektivisering. Disse kvantitative tiltakene vil nok ha en positiv effekt på den helhetlige samfunnsdokumentasjonen i seg selv, men jeg savner et kvalitativt tiltak som går direkte på utfordringen med papiretterslep. Når det er snakk om at ca 1/3

av alle privatarkivene som er lagret på depotinstitusjoner i Norge er uordnet og utilgjengelige tror jeg ikke bedre finansiering og nye systemer er nok til å ordne situasjonen. Tilgi ordspillet. Det kreves altså en aktiv, målrettet prioritering av uordnede arkiv for å løse den største utfordringen jeg trekker fram i løpet av denne masteroppgaven som jeg ikke føler er tilfredsstillende ivaretatt på noen annen måte.

Hvordan den nye loven om samfunnsdokumentasjon og arkiver vil påvirke streben eller helhetlig samfunnsdokumentasjon før vi vet hvorvidt, og i hvilken form denne loven blir vedtatt. Slik utkastet nå lyder ser det ut til at intensjonen i ny § 37 er å gjøre det enklere å registrere privatarkiver med særskilt verneverdi enn det i dag er å registrere dem som særlig bevaringsverdige. Dette vil oppfylle prosessen som har vedvart siden arkivmeldinga kom i 2013 om å revidere arkivloven, og fra privatarkivarbeidernes side; revidere den med særlig denne paragrafen i tankene. I tillegg er det flere av oppgavene som presenteres i Riksarkivarens privatarkivstrategi, og som da kommer ut av grasrota i arkivsektoren via SAMDOK, som også tas hensyn til i forslaget til ny lov. Derfor vil jeg konkludere med at forslaget til ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver kan, sett i sammenheng med resten av arbeidet som er gjort mot samme mål, være et positivt bidrag mot en helhetlig samfunnsdokumentasjon.

Privatarkiv er en viktig del av kulturarven som burde få en større oppmerksomhet enn de har fått fram til nå. De tilbyr oss et alternativt perspektiv på får felles samfunnshukommelse, fra øynene til privatpersoner og private aktører. Dersom helhetlig samfunndokumentasjon skal oppnås, og vi forstår helhetlig samfunndokumentasjon til å innebære at alle deler av samfunnet er representativt og tilstrekkelig dokumentert er vi avhengige av privatarkivene. Med en ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver, regionale bevaringsplaner og en løsningsorientert arkivtjeneste i tiden framover er en høy grad av helhet i samfunndokumentasjonen oppnåelig.

Litteraturliste

Arkivlova [Lov om arkiv] (1992).

Arkivverket. "Første nasjonale strategi for privatarkiv" Hentet 22.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkivasd>

Arkivverket. «Hva er privatarkiv?» Hentet 29.01.19 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/hva-er-privatarkiv>

Arkivverket. «Hvorfor bevaring av privatarkiv?» Hentet 29.01.19 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/hvorfor-bevaring-av-privatarkiv>

Arkivverket. «Nasjonal arkivutvikling – SAMDOK» hentet 18.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/nasjonal-arkivutvikling/SAMDOK>

Arkivverket. «Retningslinjer for arbeid med privatarkiver» 2002 Hentet 09.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/om-oss/vare-publikasjoner/riksarkivarens-rapporter-og-retningslinjer>

Arkivverket. «Riksarkivarens privatarkivstrategi 2015-2020» Hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/forste-nasjonale-strategi-for-privatarkiv>

Arkivverket. «Riksarkivarens rapporter og retningslinjer» hentet 09.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/om-oss/vare-publikasjoner/riksarkivarens-rapporter-og-retningslinjer>

Arkivverket. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2017» hentet fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tall-og-analyser-fra-2017>

Arkivverket. «utviklingsprosjekter - SAMDOK» hentet 10.04.19 fra <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/utviklingsprosjekter/SAMDOK>.

Aust-Agder museum og arkiv «Bevarings og innsamlingsplan for privatarkiv fra Aust-Agder rapport» 2016 hentet 28.04.19 fra <https://www.kubenarendal.no/media/138938/Bevarings-og-innsamlingsplan-for-privatarkiv-fra-Aust-Agder-Rapport.pdf>

Dalland, Olav. «Metode og oppgaveskriving» Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2017. 6. utgave.

Finnmark Fylkeskommune. «Regional bevaringsplan for privatarkivi Finnmark 2017-2027» Hentet 30.04.19 fra http://www.finnmarkfylkesbibliotek.no/_f/p1/ie19cf22d-b6db-46aa-8644-226cb6cc6d3e/regional-bevaringsplan-for-privatarkiv-norsk.pdf

Forskrift om offentlige arkiv. (2017) §14. Hentet 09.04.19 fra: <https://lovdata.no/forskrift/2017-12-15-2105/§14>

Frodesen, Kari. «*SLUTTRAPPORT prosjekt SAMDOK (2013-2017)*» Arkivverket, 2018 hentet 18.03.19 fra <https://SAMDOKdotcom.files.wordpress.com/2018/10/sluttrapport-SAMDOK-2015-2017-endelig-30-09-20181.pdf>

ICA. «*INTERNATIONAL COUNCIL ON ARCHIVES CONSTITUTION AS APPROVED BY THE 2012 AGM IN BRISBANE (24/08/2012)*» Hentet 20.02.19 fra https://www.ica.org/sites/default/files/constitution_2012_en_final_2016_visual_identity.pdf

ICA. «*Verdenserklæringen om arkiver*» Hentet 09.05.19 fra <http://www.arkivarforeningen.no/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/UDA-Bokm%C3%A5l-endelig-versjon-1-kopi.pdf>

Kulturdepartementet. Ot.prp.nr 77 (1991-1992) Om lov om arkiv. Hentet 04.03.19 fra https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-77-199192/KAPITTEL_3-3-1

Kulturdepartementet. St. Meld. 7: «Arkiv» (2012 – 2013) Oslo, regjeringen, 2013.

Kulturdepartementet. St. Meld. 22 (1999-2000) «kjelder til kunnskap og oppleving» Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturmområdet. Oslo, regjeringen 2000.

Kultur og kirkedepartementet. St. Meld. Nr 49: «Framtidas museum» (2008-2009) Oslo, regjeringen 2009

Kulturminneloven [lov om kulturminner] (1979)

Kulturrådet «statistikk for Arkiv og museum 2007» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk2007

Kulturrådet. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2008» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk2008

Kulturrådet. «Statistikk for arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum 2012» Hentet fra https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/statistikk_arkiv_2012/24

Kulturrådet. «Statistikk for arkiv 2013» Hentet 12.05.19 fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/2931b9c4-88a8-4645-b046-5e90060455e8>

Lange, Vilhelm , Dag Mangset og Øyvind Ødegaard «*Privatarkiver: bevaring og tilgjengeliggjøring.*» Oslo, kommuneforlaget 2001.

Melve, Leidulf og Ryymän, Teemu. «*Historikerens arbeidsmåter*» Oslo, Universitetsforlaget 2018

MIA – Museene i Akershus. "Bevarings og- samhandlingsplan privatarkiv Akershus" 2019 Hentet 30.04.19 fra <https://dms-cf-07.dimu.org/file/02347TEYVVUt>

Nordland fylkeskommune. «*Bevaringsplan for privatarkiv i Nordland fylke*» 2015 hentet 28.04.19 fra <https://www.arkivinordland.no/aktuelt/bevaringsplanen-for-privatarkiv-i-nordland-fylke-er-ferdig.1001501.aspx>

Offentleglova. Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig virksomhet. [Offentleglova] (2006)

Oslo kommune. «*Bevaring- og utviklingsplan for privatarkiv i Oslo*» 2015 Hentet 30.04.19 fra <https://www.oslo.kommune.no/OBA/publikasjoner/privatarkivplan.pdf>

Reusch, Christian. «Fra kalvskinn til datasjø» i NOU 2019:09 Oslo, Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon teknisk redaksjon.

Røsjø, Ellen. «*Alle har rett på ei fortid.*» Oslo, SAMDOK, 2015

Røsjø, Ellen. «*En helhetlig samfunnshukommelse*» Oslo, SAMDOK, 2014

SAMDOK. "*Delprosjektgrupper*" hentet 18.03.19 fra <https://SAMDOK.com/organisering/strategigruppene/>

Stang & Lintoft «*Bevarings- og aktivitetsplan for privatarkiv i Oppland*» 2010 Hentet 06.03.19 fra: <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/6-institusjoner-og-ressurser-pa-privatarkivfeltet>

Statsarkivet i Hamar og Hedmark Fylkesmuseum. «*Bevaringsplan for privatarkiv i Hedmark*» 2014. Hentet 06.03.19 fra <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/arkiver-fra-privat-sektor/6-institusjoner-og-ressurser-pa-privatarkivfeltet>

Stiftelsen ASTA. «*ASTAveiledning Aktør*» 2018

Taylor, Hugh A. «The collective memory: archives and libraries as Heritage.» *Archivaria* 15, 1983 side 118-130

Telemarksarkivet «*Bevaringsplan for privatarkiv i Telemark*» 2018 Hentet 28.04.19 fra https://telemark.nia.eyego.no/files/2018/10/bevaringsplan_web.pdf

Vestfoldarkivet. «*Overordnet bevaringsplan for privatarkiver i Vestfold*» Hentet 30.04.19 fra <https://vestfoldmuseene.no/vestfoldarkivet/bevaringsplan-for-privatarkiver/>

Vedlegg 1: Forslag til ny lov om samfunndokumentasjon og arkiver – kapittel VI og VII.

VI. Private arkiver

§ 34. Koordineringsansvar for langtidsbevaring av private arkiver. Tilsyn

(1) Nasjonalarkivet har nasjonalt ansvar for å koordinere langtidsbevaring av private arkiver.

Nasjonalarkivet sørger for langtidsbevaring av private arkiver av vesentlig nasjonal betydning.

(2) Fylkeskommunen har ansvar for å koordinere arbeidet med private arkiver av regional betydning. Fylkeskommunen sørger for langtidsbevaring av private arkiver av vesentlig regional betydning.

(3) Nasjonalarkivet fører tilsyn med offentlig finansiert arbeid med private arkiver i samsvar med §§ 41 og 42.

§ 35. Bevaring og registrering Private arkiver i offentlig finansiert arkivinstitusjon langtidsbevares etter arkivfaglige prinsipper og registreres i en felles, allment tilgjengelig og nettbasert katalog forvaltet av Nasjonalarkivet.

§ 36. Vilkår om begrenset tilgang til private arkiver

(1) Dersom private arkiver blir overført til eller deponert i Nasjonalarkivet eller annen arkivinstitusjon, kan eieren fastsette særskilte, saklige avgrensninger i tilgangen. Slike vilkår gjelder ikke ut over hundre år etter at overføringen eller deponeringen har skjedd.

(2) Den som har deponert et privat arkiv i Nasjonalarkivet eller annen arkivinstitusjon, beholder eiendomsretten til arkivet. Eiendomsretten går likevel over til oppbevaringsinstitusjonen hundre år etter deponeringen.

§ 37. Særskilt verneverdige arkiver

(1) Nasjonalarkivet kan vedta at et arkiv av stor nasjonal betydning er særskilt verneverdig.

Melding om vedtaket sendes eieren. Eieren plikter å gi melding til Nasjonalarkivet dersom arkivet skifter eier, helt eller delvis blir planlagt ført ut av landet eller står i fare for å gå tapt.

(2) Uten samtykke fra Nasjonalarkivet kan særskilt verneverdige arkiver ikke deles opp, føres ut av landet, skades eller ødelegges. I nevnte situasjoner kan Nasjonalarkivet kreve å få kopiert dokumentasjon i særskilt verneverdige arkiver, uten vederlag.

(3) Dersom den som har deponert et særskilt verneverdig privat arkiv krever å få det tilbake, kan Nasjonalarkivet kopiere det uten vederlag. Eventuelle vilkår for tilgangen i samsvar med § 36 gjelder også for kopien.

VII. Om Nasjonalarkivet

§ 38. Nasjonalarkivet

- (1) Nasjonalarkivet er nasjonal arkivmyndighet.
- (2) Samisk arkiv og Norsk helsearkiv inngår i Nasjonalarkivet.
- (3) Nasjonalarkivet kan kreve framlagt ordinær politiattest ved tilsetting
- (4) Nasjonalarkivet kan, uten hinder av taushetsplikt, hente inn taushetsbelagte personopplysninger fra Folkeregisteret når det er nødvendig for å løse Nasjonalarkivets oppgaver.

§ 39. Opplysningsplikt

På forespørsel fra Nasjonalarkivet plikter virksomheter å gi opplysninger som gjelder oppfyllelsen av plikter etter loven.

Hentet fra NOU2019:09: Fra Kalvskinn til Datasjø.

